

ภาพรวมของปัญหาการทำวิจัยของนักศึกษา*

ดร.กาญจนา แก้วเทพ

2537

1. บทนำ

เนื่องจากข้อเขียนชิ้นนี้จะเป็นการประมวลเอาประสบการณ์และปัญหาในการทำวิจัยของนักศึกษาซึ่งผู้เขียนได้พบมาในฐานะที่เป็นอาจารย์ผู้ดูแลวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา เมื่อกล่าวถึงประสบการณ์ในแง่มุมมองของ "ปัญหา" ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องกล่าวถึง "ข้อผิดพลาด จุดอ่อน และอุปสรรคต่างๆ" เนื้อหาเช่นนี้อาจจะทำให้นักศึกษาผู้อ่านบังเกิดความท้อแท้ใจในการทำวิจัย เพราะรู้สึกว่ "มีปัญหารอบด้านไปหมด"

เพื่อบรรเทาความท้อแท้ใจอันอาจเกิดขึ้น จึงขอให้คาถากำกับความเข้าใจในการอ่านเอกสารชิ้นนี้ดังต่อไปนี้

(1) การทำวิจัยเป็น "ทักษะ" ชนิดหนึ่ง ซึ่งแม้ว่าจะมี "ความเข้าใจ" อย่างเปี่ยมล้น แต่ก็ยังไม่ได้เป็นหลักประกันว่า เวลา "ลงมือทำจริง" จะไม่มีปัญหา ทั้งนี้เพราะการทำงานประเภททักษะทั้งหลายล้วนต้องการการฝึกซ้อม การทบทวนเอาการทำในอดีตมา replay ดูจุดอ่อนจุดแข็งและช่องโหว่ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดก็เช่น การเล่นฟุตบอล การชกมวย เป็นต้น ดังนั้นการหยิบเอาประสบการณ์การทำวิจัยในอดีตมา replay ดูก็เป็นไปในลักษณะเดียวกัน

(2) สำหรับนักศึกษาที่เพิ่งเริ่มจะชิมलग "การทำวิจัย" เป็นครั้งแรกนั้น จำเป็นต้องตระหนักว่า เราเป็น "มือใหม่หัดขับ" หรือที่ภาษานักวิจัยเรียกว่าเป็น "พระบวชใหม่" (novice) เมื่อมาบวชใหม่ ย่อมจำเป็นต้องดูบทเรียนของหลวงตาหรือหลวงพี่ว่า ท่านได้ทำอะไรมาบ้างแล้วเพื่อเป็นลู่ทางของการเตรียมตัวของเรา

(3) การทำวิจัยนั้นเป็นการกระโดดข้ามจากสิ่งที่เราคิดว่า "เรารู้แล้ว" ไปสู่ "สิ่งที่เรายังไม่รู้" ตัวอย่างของสิ่งที่เรารู้กันอยู่แล้วก็เช่น ทุกๆวัน เรารู้ว่ามีคนไทยนับล้านคนนั่งเฝ้าหน้าจอทีวีเพื่อดูละครโทรทัศน์หลังข่าว แต่สิ่งที่เรายังไม่รู้และต้องการจะทำวิจัยหาคำตอบก็คือ "ทำไมพวกเขาจึงพากันมานั่งดูรายการเช่นนี้แทนที่จะเอาช่วงเวลาดังกล่าวไปทำอย่างอื่น"

ในกระบวนการกระโดดข้ามจากฝั่งหนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่งนั้น นักวิจัยเกือบทุกคนจะต้องเกิดอาการปวดหัวตัวร้อน ครั่นเนื้อครั่นตัว เหมือนเวลาที่ขีดวงค์ขึ้นเข้าไปในร่างกาย และร่างกายกำลัง

* เอกสารประกอบคำสอน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2537 วิชา 512 786 สัมมนาปัญหาการวิจัย

เปลี่ยนสภาพจากที่เคย "ปราศจากภูมิทัศน์ด้านทาน" มาเป็น "มีภูมิทัศน์ด้านทาน" ผู้เขียนพบว่านักศึกษาเกือบทุกคนจะบ่นว่า วุ่นวาย สับสน หลงทาง มึนงง ฯลฯ ซึ่งก็เป็นอาการปกติธรรมดาของการทำวิจัย ทั้งนี้เพราะภารกิจของงานวิจัยส่วนใหญ่เน้นมีใช้ "การเดินทางที่ smooth as silk" หากแต่เป็น "ภารกิจที่สับสนวุ่นวาย" (messy business) มากกว่า

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะงานวิจัยจะเป็นกิจกรรมที่ยุ่งยาก ลำบาก สับสน เพียงใดก็ตาม แต่ทว่าในโลกนี้ก็มีผู้คนที่สามารถทำวิจัยมาได้นับเป็นร้อยๆ ล้านคนแล้ว นี่ย่อมแสดงว่า งานวิจัยไม่ใช่สิ่งที่ยุ่งยากลำบากเกินความสามารถของมนุษย์คนใดอย่างแน่นอน และผู้เขียนมีความเชื่อส่วนตัวว่า นักศึกษาทุกคนมี "ศักยภาพ" ที่จะทำงานวิจัยให้สำเร็จลุล่วงได้ทุกคน (ในเนื้อหาตอนต่อไปผู้เขียนจะยกตัวอย่างของจริงที่มีนักศึกษาทำข้อผิดพลาดต่างๆ ในงานวิจัย การหยิบยกตัวอย่างนี้ ผู้เขียนมีทัศนคติพื้นฐานว่า เราไม่สนใจว่าใครเป็นผู้ทำข้อผิดพลาด แต่เราถือว่า "ความผิดพลาดในอดีตนั้นมีฐานะเป็นครู")

2. คำแนะนำเบื้องต้น

คำแนะนำ 2-3 ประการที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นปัญหาที่พบบ่อยครั้งที่สุดในการทำวิจัยในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา

(1) ความหมายและความสำคัญของเค้าโครงการวิจัย (Proposal)

เมื่อถูกกำหนดให้ต้องเขียนเค้าโครงการวิจัยก่อนจะลงมือวิจัยจริงๆ นักศึกษาส่วนใหญ่จะยอมทำตามโดยดุษณี ไม่ค่อยมีใครต่อรอง รวมทั้งไม่ค่อยมีใครตั้งคำถามว่า "ทำไมต้องเขียนเค้าโครงฯ จะทำวิจัยโดยไม่ต้องเขียนเค้าโครงฯ ไม่ได้หรือ"

แต่ทั้งๆ ที่ยอมเขียนเค้าโครงการวิจัยโดยไม่ตั้งคำถาม แต่ทว่าผู้เขียนได้พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่เข้าใจเหตุผล ไม่เข้าใจความหมาย และไม่เห็นความสำคัญของการเขียนเค้าโครง ผลลัพธ์ก็คือเขียนเค้าโครง "พอเป็นพิธี" พอเสร็จพิธีแล้วก็จบกัน นักศึกษาจำนวนไม่น้อยไม่เคยกลับมาพลิกอ่านเค้าโครงฯ อีกเลยหลังจากสอบเค้าโครงฯ ผ่านไปแล้ว ฐานะของเค้าโครงการวิจัยเป็นเพียง "ไม้ประดับ" ดอกหนึ่งเท่านั้นในกระบวนการวิจัยทั้งหมด

ความจริงแล้ว เค้าโครงการวิจัยนั้นมิได้มีฐานะเป็น "ไม้ประดับ" เท่านั้น หากแต่มีฐานะเป็น "หัวใจ" ของการทำวิจัยทั้งเรื่อง สำหรับการทำให้วิจัยในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ ฐานะของการเขียนเค้าโครงการวิจัยนั้นเป็นประหนึ่ง "การทำคำมั่นสัญญา" ระหว่างนักศึกษากับคณะกรรมการสอบว่า ผู้วิจัยจะศึกษาปัญหาเรื่องอะไร ในแง่มุมไหน มีวัตถุประสงค์อะไร มีแนวคิดอะไรรองรับ ใช้วิธีอะไรศึกษา และมีขอบเขตกว้างขวางเพียงใด (ลักษณะการทำสัญญานี้เป็นการขีดวงของ

"minimal requirement" หมายความว่า ผู้วิจัยจะทำ "มากกว่า" นี้ก็ได้ แต่จะ "น้อยกว่า" นี้ไม่ได้ เป็นที่น่าสังเกตว่า "คำมั่นสัญญา" ดังกล่าวนี้นักจะแปรสภาพไปเป็น "สัญญาที่เผลอลืม" อยู่บ่อยครั้ง

ส่วนความสำคัญของเค้าโครงการวิจัยต่อตัวผู้วิจัยเอง เกิดเนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า การวิจัยเป็นกิจกรรมที่กินเวลายาวนาน (อย่างน้อย 5-6 เดือน) แต่ระดับตอนของการวิจัยก็มีชอย แยกย่อยออกไปมากมาย (เช่น พอไปค้นข้อมูลจากกองเอกสารในห้องสมุด ก็จมหายไปในกอง เอกสาร เป็นต้น) ดังนั้น นักวิจัยจึงจำเป็นต้องมี "เครื่องมือช่วยเตือนความทรงจำ" ว่า "เป้าหมาย สุกท้ายของเราอยู่ที่ไหน" มิฉะนั้น ผู้วิจัยอาจจะเกิดอาการว่า ในขณะที่ลงมือสร้างสะพานเพื่อเป็น **หนทาง** (means) ข้ามไปสู่จุดหมายปลายทาง (goals) แต่เนื่องจากใช้เวลาประติดประต่อยอยู่กับ การสร้างสะพานนานเกินไป พอสร้างเสร็จก็ลืมไปแล้วว่า **"เป้าหมายที่จะไปอยู่ที่ไหน"** ตัวอย่าง ประกอบอาการที่กล่าวมานี้ก็เช่น หลังจากสร้างแบบสอบถามและลงมือเก็บข้อมูลจำนวนมหาศาล อย่างเหนื่อยยาก ผู้วิจัยก็เพียงแต่รวบรวมข้อมูลที่เก็บได้มานำเสนอในบทสุดท้ายของผลการวิจัย แล้วก็ถือว่า "เสร็จสิ้นการกิจการวิจัยแล้ว" โดยไม่ได้พลิกกลับไปอ่านในบทที่ 1 ว่า ได้ตั้ง วัตถุประสงค์อะไรเอาไว้บ้าง และเนื้อหาในบทสุดท้ายนั้นได้บรรลุเป้าหมายแล้วหรือยัง

ตัวอย่างจริงที่เกิดขึ้นก็คือ นักวิจัยคนหนึ่งต้องการจะศึกษาว่า **ตัวแปร** เรื่อง "ระยะทาง ระหว่างบ้านกับที่ทำงาน" จะมีส่วนกำหนดการตัดสินใจใช้สุขภัณฑ์ขับถ่ายปัสสาวะหรือเปล่า (เป้าหมายการวิจัย - goals) ในขั้นตอนของการลงมือเก็บข้อมูล เพื่อความรวดเร็ว จึงได้แยก สถานที่ที่แจกแบบสอบถามเป็น 4-5 จุด (วิธีการวิจัย - means) ในตอนวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจาก ติดพันอยู่กับ **ตัวแปร** (นักวิจัยมานึกเอาเองที่หลังว่าเป็นตัวแปร) เรื่อง "สถานที่แต่ละแห่งที่แจก ข้อมูล" ทำให้นำเอาเรื่อง "สถานที่แจกแบบสอบถาม" เข้ามาเป็น "ตัวแปร" แทน ซึ่งผิดจาก เป้าหมายเดิมของการวิจัยไป เป็นต้น

จากที่กล่าวมา คงจะช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจความหมายและเห็นความสำคัญของการทำ เค้าโครงการวิจัยขึ้นมาบ้าง ดังที่นักวิจัยผู้มีประสบการณ์มักจะกล่าวว่า "การทำเค้าโครงการวิจัยที่ ดีเท่ากับมีชัยในการวิจัยไปครึ่งหนึ่งแล้ว" เมื่อเค้าโครงการวิจัยมีความสำคัญดังนี้ นักศึกษาจึงควร จะ "พก" เค้าโครงฯเอาไว้ติดตัวเหมือนบรรดาจอมยุทธ์ที่ต้องพกกระบี่ไว้ติดกายและควรที่จะ "ชัก กระบี่ออกมาเช็ดล้างเสียบ้าง" กล่าวคือ เมื่อลงมือทำงานในแต่ละขั้นตอน ควรจะพลิกดูว่า เราได้ ออกแบบ (design) เค้าโครงไว้อย่างไร เหมือนเราออกแบบ pattern ตัดเสื้อเอาไว้ ถ้าเรามีความ จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงส่วนย่อยๆบางส่วนไปบ้าง (เช่น ต้องแก้แขนจากแขนยาวให้เป็นแขนสั้น เพราะผ้าที่ซื้อมาไม่พอ) การเปลี่ยนแปลงนั้นจะมีผลกระทบต่อ "ส่วนรวม" คือเสื้อทั้งตัวหรือไม่

(2) งานวิจัยทั้งเรื่องต้องเป็น "เรื่องเดียวกัน" (Coherency)

นี้เป็นปัญหาหลักอีกปัญหาหนึ่งที่นักวิจัยมือใหม่มักจะเขียนงานวิจัยแบบคนที่มี บุคลิกภาพแตกแยก คือ เนื้อหาในแต่ละบทนั้น "ต่างแฉ่งเมืองเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกัน" ทำให้การวิจัย

เรื่องหนึ่งๆกลายเป็น "คนละเรื่องเดียวกัน" ซึ่งผิดเพี้ยนไปจากหลักการพื้นฐานของการวิจัยที่จำเป็นต้องมีการ "ออกแบบ" (ไม่ใช่การทำตามยถากรรม) ก็เพื่อจะคัดเลือกส่วนย่อยต่างๆให้เข้ารูปคองตัว สอดรับกันทั้งหมด (part-part unity) และยังสามารถคล้องกับส่วนรวมทั้งหมด (part-whole unity) เราจึงอาจเปรียบเทียบการเขียนงานวิจัยกับการแสดงละครเรื่องหนึ่งว่า ตัวละคร ฉาก เครื่องแต่งกาย บทสนทนา วิธีการดำเนินเรื่อง ต้องให้การรับ-การส่งสอดคล้องกลมกลืนกันตลอดทั้งเรื่อง

ตัวอย่างที่พบ "ความแตกแยก" มากที่สุดก็คือ บทที่หนึ่งที่ว่าด้วยเรื่องความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ซึ่งส่วนใหญ่ นักศึกษาจะ "ร่ายยาว" ปัญหาในระดับใหญ่โตมโหฬาร (โดยดูแบบอย่างจาก "วิทยานิพนธ์ของรุ่นพี่" ซึ่งมักทำหน้าที่เป็น "อาจารย์ที่ปรึกษา" แทน "อาจารย์ตัวจริง") จนกระทั่งถึงย่อหน้าสุดท้ายของบทที่หนึ่งนี้ ผู้วิจัยก็จะเริ่มบอกว่าปัญหาที่ตัวเองสนใจจะศึกษาคืออะไร โดยข้อความตั้งแต่เริ่มต้นมา ไม่ได้ช่วยปูพื้นฐานความเข้าใจ หรือไม่มีพลังอำนาจในการโน้มน้าวใจผู้อ่านให้อยากอ่านบทต่อไป ถ้าเทียบเป็นการแสดงละคร ก็เป็นการปล่อยตัวละครออกมาโดยไม่บอกภูมิหลังความเป็นมาเลย

งานวิจัยบางชิ้นมีลักษณะ "แตกแยก" ตลอดทั้งเล่ม เช่น พูดถึงความสำคัญของปัญหาเอาไว้อย่างหนึ่ง เมื่อถึง "วัตถุประสงค์ของการวิจัย" ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง เมื่อมาดูขอบเขตการวิจัยหรือกลุ่มเป้าหมายก็มองไม่เห็นว่าจะช่วยให้ตอบคำถามเป้าหมายการวิจัยได้อย่างไร การวิจัยที่ขาด Coherency นี้ เป็นเสมือนละครที่ขาดความต่อเนื่องสอดคล้อง ย่อมทำให้คนดูหรือผู้อ่านมีงง ไม่เข้าใจ และอ่านไม่รู้เรื่อง

มาตรการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็คือ ผู้วิจัยจะต้องมี "ท่วงทำนอง พลิกเอกสารเค้าโครงวิจัยกลับไปกลับมา" แล้วก็ตั้งคำถามตรวจสอบกับตัวเองว่า ตอนข้างหน้านั้นเชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผลกับตอนที่ตามมาหรือไม่/อย่างไรอยู่ตลอดเวลาของการทำวิจัย

(3) ไม่มีอะไรเป็น "ไม่ประดับ" ในวิทยานิพนธ์

อันที่จริง การทำวิทยานิพนธ์นั้นเป็นประดู่ "หินลับมีด" ที่จะช่วย "นักศึกษา" (มีด) ให้มี "ความคมทางวิชาการ" ขึ้นมา คุณลักษณะที่สำคัญมากประการหนึ่งของความคมทางวิชาการก็คือ **"การรู้จักใช้เหตุผลในทุกอย่างที่คิดและที่ทำ"**

ด้วยเหตุนี้ องค์ประกอบย่อยทุกอย่างในขั้นตอนของการวิจัย จึงต้องมี **เหตุผลของการดำรงอยู่ (existence) และการถูกเลือกนำมาใช้ทั้งนั้น** ไม่มีส่วนเลี้ยวไหนที่ใส่เข้ามาเป็น "ไม่ประดับ" โดยไม่เป็นเหตุเป็นผลกับส่วนย่อยอื่นๆได้

ส่วนเลี้ยวที่ถูกนำมาใช้เป็น "ไม่ประดับ" มากที่สุดในงานวิจัยคือแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนมีประสบการณ์ว่า ไม่ว่าจะปัญหาการวิจัยเรื่องใดก็ตาม แนวคิด ทฤษฎีที่ถูกเลือกมานำใช้นั้น มักจะเป็น "ทฤษฎีหน้าเดิม เจ้าเก่า" (ซึ่งอันที่จริง ก็ไม่ใช่ปัญหาโดยตรง เพียงแต่มีเงื่อนไขว่า ทฤษฎีหน้าเดิมนั้นจะต้องเข้ากันได้กับหัวข้อที่จะค้นคว้า) โดยส่วนใหญ่

นักศึกษามักจะเลือกใช้ "ทฤษฎีและแนวคิด" ที่มีผู้ใช้กันมาแล้วอย่างมากมาย ซึ่งอาจจะให้ความสะดวกและประหยัดระยะทางในการที่จะขบเคี้ยวย่อยทฤษฎีให้เข้าใจได้ง่ายๆ แต่เกณฑ์การเลือกดังกล่าวนี้เป็นวิธีการที่ผิด เพราะเป็นการใช้**เกณฑ์ที่อิงอยู่กับภายนอก** (external) มิได้เกิดมาจาก**เกณฑ์ความเชื่อมโยงภายใน** (internal)

ในการตอบคำถามว่า ทำไมงานวิจัยของเราจึงเลือกแนวคิดทฤษฎีนี้ ทำไมจึงไม่เลือกทฤษฎีนั้นแนวคิดโน้น จำเป็นต้องใช้**หลักเกณฑ์จากภายใน** (internal) เท่านั้น กล่าวคือ ทฤษฎีนั้นสอดคล้องกับหัวข้อ ประเด็น แง่มุม (approach) ในการเข้าสู่ปัญหาการวิจัยของเราหรือไม่ และนี่อาจจะเป็น**เหตุผลเดียว**ของการเลือกทฤษฎีมาใช้ (ไม่ว่าจะยากลำบากเพียงใด) หรือไม่ว่าจะยังไม่มีใครนำมาใช้เลยก็ตาม

ส่วนการที่เราจะเลือกทฤษฎีต่างๆมาใช้ได้อย่างถูกต้องถูกตัวกับหัวข้อการวิจัยของเรานั้น นักวิจัยจำเป็นต้องรู้ "บรรพบุรุษหรือคู่มือการใช้" ที่เรียกว่า "basic assumption" ที่อยู่เบื้องหลังทฤษฎีต่างๆเสียก่อน ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีผลกระทบบแบบเข้มจิตวิทยาของสกีกับทฤษฎี Use and Gratification ล้วนมี assumption ต่อผู้รับสารที่แตกต่างกันราว "ขาวกับดำ" นักวิจัยต้องตรวจสอบหัวข้อการศึกษาของเราเสียก่อนว่า เข้าข่าย "ขาวหรือดำ" กันแน่ เพราะถ้าหากสังกัดสำนักบู๊ตึ้งซึ่งเป็นฝ่ายธรรมะ แต่ไปใช้ช่วงทำนองเพลงดาบของพรรคมาร ก็เป็นเรื่อง "เย็บเล่มผิด" อย่างแน่นอน

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า การทำงานวิจัยเป็นกระบวนการลับความสามารถในการใช้เหตุผลใช้ผลของนักศึกษาให้แหลมคมมากขึ้น และเหตุผลนี้ต้องเป็นเหตุผลจากภายในของงานวิจัยนั่นเอง (internal logic) นักวิจัยต้องตอบให้ได้ว่า เพราะเหตุใดจึงอธิบายปัญหาในลักษณะนี้ เพราะเหตุใดจึงเลือกวิธีการเช่นนี้ในการตอบคำถาม ทุกอย่างที่มีผู้วิจัยตัดสินใจเลือกมาใช้ ต้องมีเหตุผลในตัวเอง ซึ่งโดยปกตินักศึกษาแทบจะไม่ได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการกำหนดตัวแปรที่จะศึกษา (เช่น ตัวแปรที่คนอื่นศึกษามาจนได้ข้อสรุปแล้ว เราก็ไม่น่าจะไปเสียเวลาศึกษาซ้ำ) หรือนำเอาผลการวิจัยมาใช้เปรียบเทียบในตอนอภิปรายผลการค้นพบของเราว่าทำไมจึงเหมือนหรือต่างกับคนอื่น ๆ

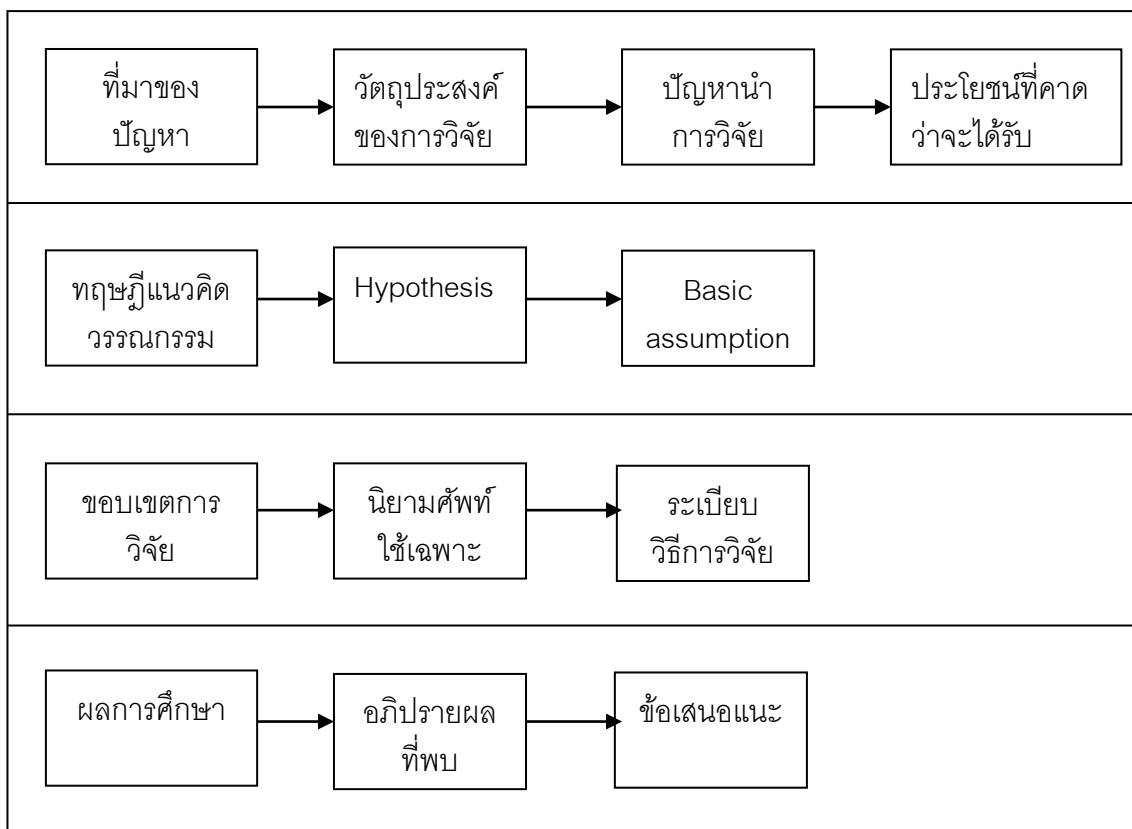
สำหรับนักศึกษาที่เป็น "นักวิจัยประเภทมือใหม่หัดขับ" นั้น เหตุผลที่ได้ยินบ่อยที่สุดก็คือ "อาจารย์ที่ปรึกษาบอกให้ทำอย่างนี้" (และนักศึกษามักจะใช้ "กลยุทธ์" มีอะไรที่ต้องตัดสินใจก็ตาม อาจารย์ที่ปรึกษาและมอบหมายให้อาจารย์ตัดสินใจแทนให้หมด) ซึ่งดูคล้ายๆ ริมละครที่คุณหญิง ย่าสั่งให้แต่งงานกับคนที่เลือกให้แล้วจึงจะยกมรดกให้ โดยที่นักศึกษาอาจจะไม่ทราบเหตุผลเบื้องหลังเลยว่า "ทำไมจึงทำอย่างนี้ ทำไมจึงไม่ทำอย่างอื่น" อันที่จริง กลยุทธ์นี้ก็ช่วยให้มีผู้ทำวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปมากต่อมากแล้ว หากแต่ภารกิจของการลับมีดทางปัญญานั้นจะบรรลุเป้าหมายหรือเปล่า ผู้เขียนยังไม่แน่ใจ

หลักกาลามสูตรของพุทธศาสนาโดยเฉพาะข้อที่บอกว่า "อย่าเพิ่งเชื่อเพียงเพราะผู้บอก

เป็นครูบาอาจารย์" นั้นยังน่าจะเป็นทัศนคติประจำใจของผู้ใฝ่ใจจะเป็นนักวิจัย เพราะถ้าเราเชื่อทุกอย่างที่ครูบาอาจารย์บอกมา ก็หมดความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาคำตอบการวิจัยด้วยตัวเองเสียแล้ว ครูบาอาจารย์นั้นมีฐานะเป็น "ผู้ชี้ทาง" ให้เท่านั้น แต่นักศึกษาต้องเป็น "คนลงมือเดินทางเอง" และยังต้องรู้เหตุผลด้วยว่า เหตุใดจึงเลือกเดินเส้นทางสายนั้น ไม่เลือกเดินทางสายนี้

ด้วยเหตุนี้ ในขั้นตอนสุดท้ายของการทำวิทยานิพนธ์ จึงต้องมีการ "สอบป้องกัน (defense) เพื่อเป็นการทดสอบวิทยายุทธของนักศึกษาว่าจะมี "ดาบแห่งความรู้ความเข้าใจและเหตุผล" ที่คมกล้าเพียงใด ในช่วงเวลานั้น หากใช้เกราะกำบังกายอันได้แก่คำตอบที่ว่า "ทำอย่างนี้ เพราะอาจารย์ที่ปรึกษาบอก" ก็คงจะให้ผลลัพธ์สถานเดียวคือ นักศึกษาคงจะ "พรวดไปทั้งร่าง" อย่างแน่นอน

แผนภูมิอย่างง่าย ๆ ขององค์ประกอบของการทำวิจัย

3. การค้นหาปัญหา

เนื่องจากการวิจัยเริ่มต้นขึ้นเมื่อผู้วิจัยเกิดข้อสงสัยขึ้นมาในใจเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่นี้ก็เป็นกรณีของการทำวิจัยอย่างปกติธรรมดา ซึ่งอาจจะแตกต่างจากกรณีของนักศึกษาที่จำเป็นต้องทำวิจัยเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการสำเร็จการศึกษา ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว นักศึกษาอาจจะยังไม่มีข้อข้องใจในปัญหาอะไรเลย ซึ่งกลายเป็น “ปัญหาใหญ่” ที่เกิดมาล่วงหน้าก่อน “ปัญหานำการวิจัย” คือ ปัญหาว่า “ไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นปัญหา ไม่สงสัยอะไร ไม่ข้องใจอะไร”

ด้วยเหตุนี้ ในกรณีของนักวิจัยที่เป็นนักศึกษานี้ จึงอาจจะต้องย้อนถอยหลังมาอีกก้าวหนึ่ง จากกรณีของนักวิจัยทั่วไป และอาจจะต้องเพิ่มมาตรการ “การบ่มเพาะความสนใจของนักศึกษา เพื่อนำไปสู่การตั้งปัญหานำการวิจัย” ในลำดับต่อไป

นักศึกษาอาจจะเริ่มบ่มเพาะปัญหานำการวิจัยด้วยการค้นหาความสนใจอย่างกว้างๆ ของตนเองว่า มีความสนใจเรื่องอะไรบ้าง (ในระยะเริ่มแรกอาจจะสนใจหลายเรื่อง ซึ่งก็ไม่ผิดกติกาแต่อย่างใด) ทำไม่จึงสนใจเรื่องนี้ (และถ้าจะตรวจสอบให้ดี อาจจะตั้งคำถามตรวจสอบว่า แล้วทำไมไม่สนใจเรื่องนั้น) ความสนใจนี้มาจากที่ไหน และที่ว่าสนใจนั้น สนใจแง่มุมไหนบ้าง

(3.1) แหล่งที่มาของปัญหา ช่องทางที่จะช่วยสร้างความสนใจที่ถูกปรุงแต่ง (modify) จนกลายเป็นปัญหานำการวิจัยนั้นมีอยู่ 3-4 ช่องทางคือ

(i) มาจากการสังเกตในชีวิตประจำวัน แล้วเริ่มตั้งคำถาม 3-4 มิติต่อเหตุการณ์นั้น เช่น ตั้งคำถามว่า “ทำไม หรืออย่างไร” กับเหตุการณ์นั้น เช่น เมื่อครั้งที่รัฐบาลอานันท์ ดึงคุณลดาวัดภัย เป็นโฆษกกรรัฐบาล ก็ปรากฏว่า สื่อมวลชนให้ความสนใจกับการแต่งตั้งโฆษกกรรัฐบาลครั้งนี้มากเป็นพิเศษ เราก็อาจจะตั้งคำถามว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น และความสนใจของสื่อมวลชนนั้น แสดงออกอย่างไรบ้าง”

วิธีการเปรียบเทียบเหตุการณ์บางอย่างในชีวิตประจำวันกับเหตุการณ์เดียวกันนี้ แต่ไปเกิดในบริบทอื่นๆ (Analogy) ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดคำถามขึ้นมาได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่นเราจะเห็นว่ามีการตอบคำถามข้อใจเรื่องเพศสัมพันธ์ปรากฏมากมายในสื่อสิ่งพิมพ์ หากเราเคลื่อนย้ายเหตุการณ์นี้มาอยู่ในบริบท (context) ของสื่ออิเล็กทรอนิกส์บ้าง จะเป็นไปได้หรือไม่ เพราะเหตุใด ถ้าเป็นไปได้ มีข้อเหมือนหรือข้อต่างไปจากบริบทเดิมอย่างไร

(ii) มาจากการถกเถียงประเด็นที่ยังไม่มีข้อสรุป ทุกๆวันนั้นจะมีปรากฏการณ์ทางสังคม และปรากฏการณ์ทางสื่อมวลชนที่เป็นประเด็นที่ยังหาข้อสรุปไม่ได้เกิดขึ้นทุกวัน ตัวอย่างเช่น เมื่อครั้งที่คุณฉลาด วรรณตร อดข้าวประท้วงรัฐบาล ก็ก่อให้เกิดความคิดเห็นต่าง ๆ นานา หรือเหตุผลที่ทำให้รายการเด็กอยู่ไม่ได้ในโทรทัศน์ไทยนั้นเนื่องมาจากปัจจัยอะไรบ้าง หรือ การที่รายการประเภททอล์กโชว์ซึ่งนำเอาเรื่องจริงมาแสดงนั้น มักจะใช้ท่วงทำนองบีบคั้นจิตใจคน

ดูให้ "น้ำตาท่วมจอ" และมีทั้งผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับท่วงทำนองดังกล่าว ข้อถกเถียงเหล่านี้ หากเราติดตามข่าวสารตามหน้าหนังสือพิมพ์จะสามารถพบเห็นได้อยู่ตลอดเวลา

(iii) **มาจากการอ่านทฤษฎี** ซึ่งให้ข้อสรุปบางอย่าง และเราต้องการจะทดสอบว่า ในกรณีที่เราต้องการศึกษานั้น จะเป็นจริงตามทฤษฎีนั้นหรือไม่ นี่เป็น approach การศึกษาแบบ Deduction ตัวอย่างเช่น เมื่อเราอ่านทฤษฎีอิทธิพลของสื่อมวลชนที่ทรงพลังแบบเข้มจิตวิทยา เราจะทำทฤษฎีนี้มาอธิบายกรณีของดีเจไทยได้หรือไม่ หรือการวิเคราะห์ผลกระทบของการรายงานข่าว หุ่นที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักเล่นหุ้นหรือเปล่า เป็นต้น

(iv) **มาจากการอ่านวรรณกรรมอ้างอิง** ซึ่งได้แก่ ผลการวิจัยที่เคยมีผู้หาข้อสรุปมาแล้วในอดีต และได้ให้**ข้อสรุปทั่วไป** (generalized) เอาไว้ เราจึงต้องการนำมาทดสอบว่า ข้อสรุปทั่วไปนั้นใช้ได้ครอบคลุมกับกรณีของเราหรือไม่ นี่เป็น approach แบบ Induction ตัวอย่างเช่น งานศึกษาเรื่อง "ความพึงพอใจจากการดูละครโทรทัศน์" ซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงทั้งหมด หากเราต้องการจะทราบว่า ถ้ากลุ่มตัวอย่างเปลี่ยนมาเป็นผู้ชาย หรือเป็นกลุ่มที่ประกอบวิชาชีพแบบผู้ชาย จะนำไปสู่ข้อสรุปเดียวกันหรือไม่

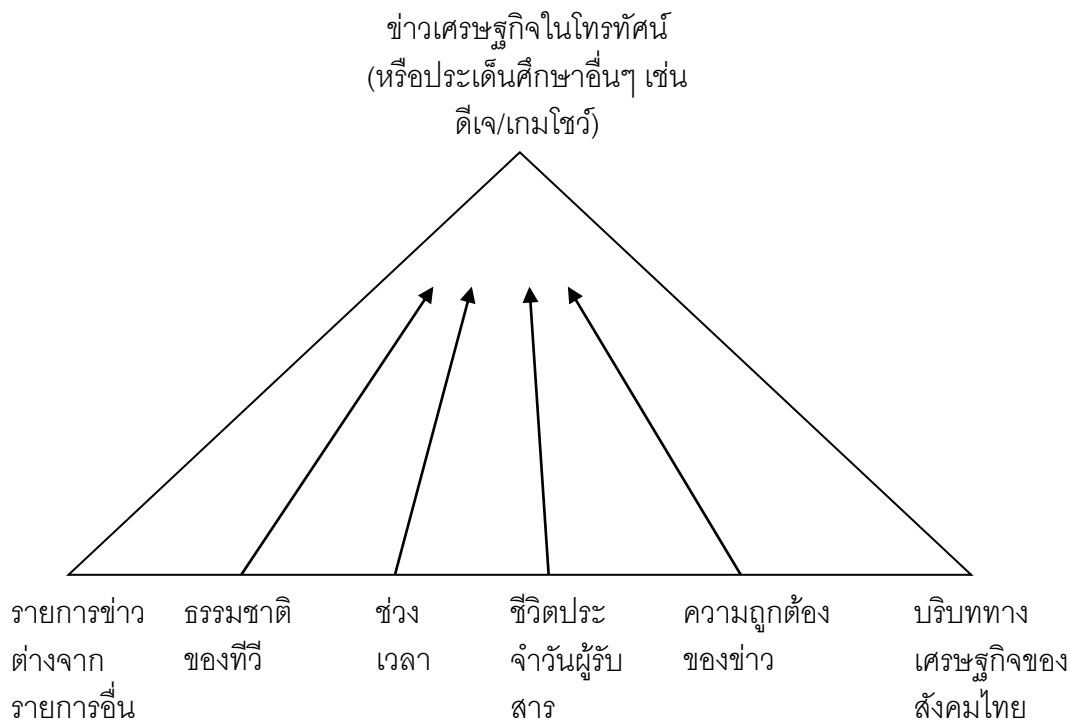
ตามปกติ ในวิทยานิพนธ์เล่มก่อนๆ มักจะมีข้อเสนอแนะเอาไว้ว่า หลังจากงานวิจัยชิ้นนี้แล้ว ควรจะศึกษาเพิ่มเติมแง่มุมใดต่อไป **ส่วนนี้นักศึกษาควรจะทำด้วยความสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นเสมือนลายแทงขุมทรัพย์ให้เราขุดค้นความรู้ต่อไป**

(3.2) จาก Problem สู่ Problematic (Problem Statement) จากปัญหาที่เรามีความสนใจแบบกว้างๆนั้น เมื่อนำมาผ่าน "กระบวนการ" (process) บางอย่าง จะทำให้คุณภาพของ "ปัญหา" (problem) เปลี่ยนไปเป็น "ปัญหำนำการวิจัย" (เราอาจจะเทียบได้กับกระบวนการ ตบ ตี คลี่ เบี่ยง โรตี ที่ทำให้แป้งที่ผ่านกระบวนการนั้นแล้วมีคุณสมบัติต่างไปจากเดิม)

กระบวนการที่จะช่วยทำให้ "ปัญหา" กลายเป็น "ปัญหำนำการวิจัย" นั่นก็คือกระบวนการที่ทำให้ปัญหาที่จะศึกษานั้นมีความกระชับชัดเจน มีขอบเขตที่แน่นอน เป็นรูปธรรม สามารถหาตัวบ่งชี้ (indicators) หรือมีการระบุตัวแปร (variable) ที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องได้ มีวิธีการและเครื่องมือที่จะช่วยตอบปัญหา มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มากพอและน่าเชื่อถือพอที่จะยอมรับผลการศึกษได้ มีวิธีการออกแบบการเก็บข้อมูลอย่างกระจายอคติอย่างเป็นระบบ เป็นต้น

จากคุณสมบัติทั้งหมดของ "ปัญหำนำการวิจัย" ดังที่กล่าวมาแล้วนี้ ทำให้สถานะของงานค้นคว้าวิจัยแตกต่างไปจากข้อเขียนของคนๆเพียงคนเดียว หรือความคิดเห็นแบบทั่วไป หรือวิธีการหาคำตอบแบบคาดเดาเอา (speculation) เนื่องจากการวิจัยนั้นเป็นงานศึกษาที่ระบุ **คำถามปัญหาที่จะศึกษาเอาไว้อย่างชัดเจน และระบุวิธีการที่จะหาคำตอบเอาไว้อย่างชัดเจนเช่นกัน**

(3.3) จะมีวิธีการเข้าสู่ปัญหาได้อย่างไร หลังจากที่นักศึกษาเริ่มรู้ขอบเขตและปัญหาความสนใจแล้ว แต่ยังไม่มีการสร้างมุมมองเพื่อขยายปัญหานั้นให้กลายเป็น "ปัญหานำการวิจัย" หรือกำหนดเป็นประเด็นหรือตัวแปรที่จะใช้ศึกษาได้ จากประสบการณ์ที่ผ่านมาพบว่าสาเหตุของปัญหานี้เกิดมาจากพื้นฐานความรู้ในเรื่องที่จะทำการค้นคว้านั้นยังมีไม่มากพอ

หากเปรียบเทียบประเด็นปัญหาที่จะศึกษาว่าเป็น "จุดสุดยอด" ของสามเหลี่ยม ก็มีข้อเท็จจริงของสามเหลี่ยมที่บ่งบอกว่า ถ้าจุดยอดนี้อยู่สูง ก็จำเป็นต้องมีฐานที่กว้าง ถ้าฐานแคบ จุดสุดยอดจะสูงไม่ได้ มิฉะนั้นสามเหลี่ยมจะล้มคว่ำได้ง่าย

อุปมาอุปไมยนี้ หมายความว่า เมื่อผู้วิจัยทราบหัวข้อที่จะศึกษาแล้วอย่างคร่าวๆ เช่น อยากจะศึกษาเรื่องข่าวเศรษฐกิจที่ออกทางโทรทัศน์ อยากจะศึกษาเรื่องดีเจที่เป็นบุคคลที่วัยรุ่นนิยมรับมาก หรืออยากจะทำรายการเกมโชว์ที่ขยายตัวอยู่ตลอดเวลา ฯลฯ จากประเด็นปัญหา เช่นนี้จำเป็นที่เราจะต้อง "ขยายพื้นฐานความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องให้กว้างขวางออกไป" ยิ่งฐานความรู้กว้าง การกำหนดประเด็นหรือตัวแปรที่จะศึกษาก็จะมีหลากหลายมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น เรื่อง "ข่าวเศรษฐกิจในโทรทัศน์" ซึ่งประกอบด้วยแนวคิด 3 แนวคือ "ข่าว" "เศรษฐกิจ" "โทรทัศน์" ผู้ศึกษาจำเป็นต้องขยายฐานความรู้ไ้ไปตามแนวคิดย่อยเหล่านั้น เช่น

- รายงานข่าว แตกต่างจากรายการอื่นอย่างไร
- ข่าวเศรษฐกิจแตกต่างจากข่าวอื่นๆ อย่างไร
- ชีวิตประจำวันของผู้รับสารในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข่าวเศรษฐกิจ
- ธรรมชาติของทีวีแตกต่างจากสื่อสิ่งพิมพ์ที่เคยลงข่าวเศรษฐกิจมาแล้วอย่างไร
- ช่วงเวลาในการนำเสนอเป็นอย่างไร
- ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรายการข่าวเศรษฐกิจนี้

สำหรับกระบวนการที่จะขยายฐานความรู้ให้กว้างขวางนั้น ทำได้หลายวิธีเช่น

(1) การอ่านเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษา ในระหว่างที่อ่าน ต้องหมั่นคิด เชื่อมโยงผนวกเข้ามามีเรื่องที่กำลังจะศึกษาอยู่ตลอดเวลา มิฉะนั้นอาจจะเกิดอาการ 2 อย่าง คือ เรื่องที่อ่านคั่นคว้ามามากมาย แต่ไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาหัวข้อวิจัยเลย (คล้ายๆเรื่องไก่ได้พลอย) อีกอาการหนึ่งคือ "ดูไม่กลับ" หลังจากที่ย่านรายละเอียดปลีกย่อยลงไปเรื่อยๆ เลยได้ความรู้แบบเบียดหัวแตก และลืมนึกหาทางย้อนกลับมาหัวข้อที่ตั้งใจเอาไว้เดิมไม่ได้

(2) การนำหัวข้อวิจัยไปพูดคุยกับเพื่อนๆ หรือกลุ่มบุคคลวงการต่างๆ ทั้งนี้ เนื่องจากหลักความจริงที่ว่า **ความคิดใหม่ๆ** นั้น มักจะเป็นผลลัพธ์มาจากการปะทะกันระหว่างความคิดเก่าๆ ตั้งแต่ 2 ความคิดขึ้นไป (Thesis-Antithesis-Synthesis) โดยเฉพาะเมื่อเป็นความคิดที่ยังไม่แข็งตัวหรืออยู่ตัว (Stable) ดั้ง

(3) **ทดลองเขียนร่างเป็นเค้าโครงการวิจัย** เพื่อนำไปให้คณาจารย์ที่สนใจใช้เป็น "คู่มือทางความคิด" เพื่อแสดงความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์ หลังจากการอ่าน การคิดพิจารณา และการพูดคุยกับคนทั่วไปแล้ว การทดลองเขียนเค้าโครงการวิจัยนั้นจะให้ประโยชน์หลายประการดังกล่าว คือ นอกจากจะเป็นการนำเสนอความคิดเห็นของตนเองสู่ผู้อื่นแล้ว การเขียนออกมายังอาจจะช่วยจัดระบบความคิดของผู้เขียนเองให้ชัดเจนขึ้นอีกด้วย

ปัญหาที่พบในขั้นตอนนี้ก็คือ "เขียนไม่ได้" คำว่า "เขียนไม่ได้" ของนักศึกษานั้น หมายความว่า "จะเขียนครั้งเดียวให้ใช้งานได้เลย" ไม่ได้ อันที่จริงก็ไม่จำเป็นต้อง "เขียนครั้งเดียวให้ใช้งานได้เลย" แต่ที่สำคัญกว่านั้นก็คือ **"ต้องเขียน"** ไม่ว่าจะเขียนกี่ครั้ง และไม่ว่าเขียนแล้วจะ "ใช้งานได้หรือไม่ก็ตาม" (อย่าลืมนะว่า "ไม่ออกหัก ก็คงรักไม่เป็น" มั้ง)

ข้อแนะนำในที่นี้ก็คือ ขอให้นักศึกษาลงมือเขียน ไม่ว่าจะเขียนออกมาในรูปแบบไหน/อย่างไรก็ตาม บางคนอาจจะเขียนความคิดทุกอย่างที่ผ่านเข้ามาในหัวสมอง บางคนพูดคุยกับเพื่อนแล้วอัดเทปไว้ แล้วถอดเทปมาขัดเกลาใหม่ บางคนเขียนกรอบโครงความคิดเอาไว้ก่อนแล้วเติมรายละเอียดทีหลัง ฯลฯ **ขอให้นักศึกษาเลือกสไตล์ที่คล่องตัวสำหรับตัวเอง** สำหรับ draft แรกของการเขียนอาจจะมีรูปร่างแบบ jigsaw ที่ยังปะติดปะต่อกันไม่เป็นรูปร่างดีนัก ยังขาดๆเกินๆ ยังมองไม่ออกว่าเป็นรูปอะไร ก็ไม่เป็นไร แต่ก็ให้ได้ "วัตถุดิบ" (material) แบบสารตั้งต้นสำหรับแก้ไขในขั้นต่อไป ข้อเท็จจริงอีกประการหนึ่งสำหรับการเขียนงานวิจัยก็คือ ส่วนใหญ่แล้วการเขียนงานวิจัยไม่ค่อยมีลักษณะ "ม้วนเดียวจบ" หรือ "ถ่ายเทคเดียวก็ใช้ได้เลย" งานเขียนวิจัยดีๆ มักจะต้อง "เขียนแล้วแก้ไขปรับปรุงหลายๆครั้ง" หรือถ่ายทำหลายๆครั้งแล้วนำมาตัดต่อใหม่ให้ได้ผลสุดท้ายที่สมบูรณ์แบบ

(3.4) **ปัญหาสำหรับหัวข้อที่คุ้นเคยมากเกินไป** เนื่องจากปัญหาความยากลำบากและการได้รับความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่าง ทำให้นักศึกษาหลายคนเลือกที่จะศึกษาวิจัยปัญหาในที่

ทำงานหรือในองค์กรของตนเอง เนื่องจากสังเกตเห็นข้อดีว่า จะช่วยให้ได้ความสะดวกในการเก็บข้อมูล อย่างไรก็ตาม การเลือกศึกษาเรื่องใกล้ตัวนั้น นอกจากจะมีข้อดี/ข้อได้เปรียบแล้ว ในอีกด้านหนึ่ง ก็ย่อมมีข้อจำกัดเช่นกัน ข้อจำกัดประการแรกที่เกิดขึ้นในขั้นตอนของการตั้งปัญหาการวิจัยก็คือ เนื่องจากความคุ้นเคยและเนื่องจากการเข้าถึงข้อมูลทุกอย่างหมดแล้ว ความคุ้นเคยดังกล่าวทำให้ไม่สามารถจะมองเห็นแง่มุมของปัญหาการวิจัยได้โดยง่าย(ต่อมเอ๊ะทำงานยากท่ามกลางความคุ้นเคย)

ตัวอย่างที่อาจจะยกมาเปรียบเทียบก็เช่น สำหรับนักแสดงกายกรรมที่ต้องเดินไต่ลวดจนเป็นปกติวิสัยแล้ว เมื่อมองจากมุมมองของเขา ย่อมไม่เห็นว่า การเดินไต่เส้นลวดจะมีปัญหาหรือยากลำบากอะไรมากมาย แต่สำหรับจุดยืนของคนภายนอก จะมองเห็นปัญหาท่วมท้นไปหมด

วิธีการแก้ไขความเคยชินดังกล่าวนั้นก็คงต้องใช้วิธีการต่างๆที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยผู้วิจัยควรจะเขียน "พรรณนา" สภาพการณ์ที่ตนเองรู้จักออกมาให้ผู้อื่นช่วยตั้งคำถามให้ (เท่ากับเป็นการเปลี่ยนมุมมองจาก "คนวงใน" มาเป็น "คนวงนอก")

สำหรับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นเนื่องตามกันมาก็คือ การออกแบบงานวิจัยให้มีอคติ (bias) ให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และการมีข้อมูลมากมายท่วมท้นล้นจนเกินไป อาจจะทำให้เกิดความยากลำบากในการจัดลำดับความสำคัญของข้อมูล การคัดเลือกแยกแยะข้อมูลที่สำคัญและไม่สำคัญออกจากกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อหักล้างกับความสะดวกในการเก็บข้อมูล และการเป็นผู้รู้สภาพการณ์ของเรื่องที่จะวิจัยอย่างดี ผลลัพธ์สุดท้ายที่ออกมาก็ชวนให้น่าสนใจที่จะศึกษาวิจัยองค์กรของตนเองอยู่ไม่น้อย

(3.5) ปัญหาเรื่องหัวข้อการวิจัยเป็นนามธรรมเกินไป หรือหัวข้อกว้างเกินหรือแคบเกินไป แต่ปัญหาดังกล่าวนี้นั้น เราอาจจะยังไม่ทราบอาการของปัญหาในระยะเริ่มแรก จนกระทั่งเมื่อเราเริ่มลงลึกถึงขั้นที่ต้องตั้งคำถามว่า อะไรเป็นตัวแปรหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เราจะวัดเรื่องที่ศึกษาได้อย่างไร จะเอาใครมาเป็นผู้วัดบ้าง การวัดนั้นน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด หรือวัดสิ่งที่ต้องการวัดได้จริงหรือไม่ เป็นต้น ปัญหาความเป็นนามธรรมของประเด็นวิจัยจะค่อยๆ ส่องอาการออกมา

นี่หมายความว่า ปัญหาการวิจัยที่เริ่มต้นคิดมานั้น จะต้องค่อยๆ ผ่านกระบวนการการตบแต่งขัดเกลาให้เข้ารูปเข้ารอย จากที่เคยเป็นนามธรรมมากๆ ก็ต้องค่อยๆ ผ่านกระบวนการทำให้เป็นรูปธรรม (Concretization) มากขึ้นเป็นลำดับ หากหัวข้อกว้างเกินไป จึงต้องค่อยๆ ตีวงให้แคบเข้า หากแคบเกินไปก็ต้องขยายวงออกไป และนี่เป็นกระบวนการที่นักศึกษาจะได้เรียนรู้ที่จะกำหนดขนาดของปัญหาให้เหมาะสมกับระยะเวลา เหมาะกับความสามารถและปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

ผลลัพธ์ที่จะเป็นรูปธรรมที่สุดของการตั้งปัญหำการวิจัยก็คือ **วัตถุประสงค์ของการวิจัย** ซึ่งจะเป็นมาตรฐานวัดว่า หัวข้อการวิจัยของเรามีความเหมาะสมพอดีกับเงื่อนไขที่ผู้วิจัยมีอยู่

หรือไม่ อย่างไรก็ตาม นักศึกษาควรศึกษาเรื่อง**ลักษณะเฉพาะของงานวิจัย**แต่ละประเภทว่า มีข้อเสียหรือข้อดีอะไรบ้าง เช่น ถ้าเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Exploratory) หัวใจสำคัญที่สุดจะอยู่ที่การสุ่มตัวอย่าง (Sampling) ถ้าเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Description) หัวใจจะอยู่ที่ความถูกต้องของรายละเอียด ถ้าเป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์ซึ่งมีอยู่อีกหลายแบบย่อย เช่น แบบเป็นเหตุผล (Causality) หัวใจสำคัญก็อยู่ที่การหาว่าตัวแปรอะไรเป็นเหตุอะไรเป็นผล ประเภทของการวิจัยนี้จะเป็นเครื่องควบคุมตรวจสอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยว่าเข้าชุดกับหัวข้อการวิจัยหรือไม่

4. ทฤษฎีและวรรณกรรมอ้างอิง

(4.1) ปัญหาแรกๆที่มักพบคือ นักศึกษามักจะเป็นโรค "กลัวทฤษฎี" เพราะรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่สูงส่งเกินความเข้าใจ ยุ่งยากและซับซ้อน(รวมทั้งไม่เห็นจะมีประโยชน์อะไร) ความกลัวเช่นนี้จะทำให้ไม่พยายามจะทำความเข้าใจกับทฤษฎีและแนวคิดให้ทะลุปรุโปร่ง และเมื่อนำเอาทฤษฎีมาใช้ (อย่างกลัวๆ) ทฤษฎีก็เลยมีฐานะเป็นเพียงไม้ประดับอย่างหนึ่งที่จำเป็นต้องมีเอาไว้ให้ครบเครื่องเท่านั้น แต่ไม่ได้มีบทบาทช่วยชี้นำแนวทางการศึกษาวิจัยเลย

อันที่จริง ทฤษฎีก็คือบทสรุปของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆที่มีผู้ศึกษามากมายต่อหลายครั้ง จนสามารถแน่ใจแล้วว่าตัวแปรอะไรบ้างที่สัมพันธ์กัน (ที่เรียกว่า มี Pattern of regularity) เมื่อความหมายของทฤษฎีเป็นเช่นนี้ ความจำเป็นของทฤษฎีในงานวิจัยแต่ละประเภทจึงอาจจะแตกต่างกันไป งานวิจัยเชิงสำรวจหรือเชิงพรรณนาอาจจะไม่ต้องการทฤษฎีชี้นำนัก แต่ถ้าเป็นการวิจัยเชิงอธิบาย (Explanation) ย่อมจะขาดทฤษฎีสนับสนุนเบื้องหลังคำอธิบายไปไม่ได้

(4.2) อันที่จริงแนวคิดทฤษฎีนั้นอาจถือได้ว่าเป็น**โครงกระดูก**ที่พยุงงานวิจัยทั้งชิ้นให้ประคองตัวอยู่ได้ ไม่ทรุดตัวลงไป ทฤษฎีจะทำหน้าที่ได้ 2 อย่างคือ เป็น "กล้องส่องทางไกล" สำหรับช่วยส่องมองสิ่งที่อยู่ไกลให้สามารถมองเห็นได้ และสามารถจะเป็น "กล้องจุลทรรศน์" สำหรับส่องดูสิ่งที่แม้อยู่ใกล้แต่เล็กจนมองไม่เห็น ให้สามารถเห็นได้อีกเช่นกัน

เมื่อเราใช้ทฤษฎีที่แตกต่างกัน จะมีผลต่อเนื่องไปถึงส่วนอื่นๆทั้งหมดของงานวิจัย เช่น การสร้างเครื่องมือ การเลือกกลุ่มตัวอย่าง การตีความข้อมูลที่เก็บมาได้ ยกตัวอย่างนิทานอุปมาอุปไมยเช่น ในศตวรรษที่ 20 นี้ ถ้าเราเล่าว่า มีเด็กคนหนึ่งโยนก้อนหินลงไปในบ่อน้ำ แล้วเห็นน้ำแตกตัวออกมาเป็นระลอกคลื่น ถ้าเราถามเด็กว่า "ทำไมจึงเกิดคลื่นขึ้น" เด็กๆจะตอบว่า "เพราะมีคนโยนก้อนหินลงไป"

แต่ถ้านำคำถามเดียวกันนี้ไปถามปัญญาชนยุโรปในศตวรรษที่ 12-13 เขาจะตอบโดยอ้าง Aristotle ว่า มีสาเหตุ 4 ประการของการเกิดคลื่น คือเหตุที่มาของวัตถุ (ก้อนหิน) เหตุที่เป็น

ทางการ (มีการโยน) เหตุแห่งประสาทสัมผัส (การมองเห็น) และเหตุสุดท้าย และหากนำคำถามเดียวกันนี้ไปนักปราชญ์จีน เขาก็อาจจะตอบว่า "หยิน-หยางเป็นเหตุแห่งปรากฏการณ์ทั้งหลาย" เป็นต้น

(4.3) คำถามที่นักศึกษาชอบถามมากที่สุดก็คือ ควรจะใช้สักกี่ทฤษฎีจึงจะดี และโดยทั่วไปแล้ว นักศึกษามีหลักยึดอยู่ในใจว่า "มากเข้าไว้ ปลอดภัยกว่า" ดังนั้นจึงมีรายการ "อัญเชิญทฤษฎีทั้งหลายที่มีอยู่ในสากลโลก" มาชุมนุมกันในงานวิจัยของเรา อันที่จริงแล้วหลักการในการเลือกทฤษฎีมาใช้ นั้น "ปริมาณไม่สำคัญเท่ากับว่า นำเอาส่วนเสี้ยวไหนของทฤษฎีมาใช้ ใช้แล้วดูเข้าชุดกับงานวิจัยชิ้นนั้นหรือเปล่า"

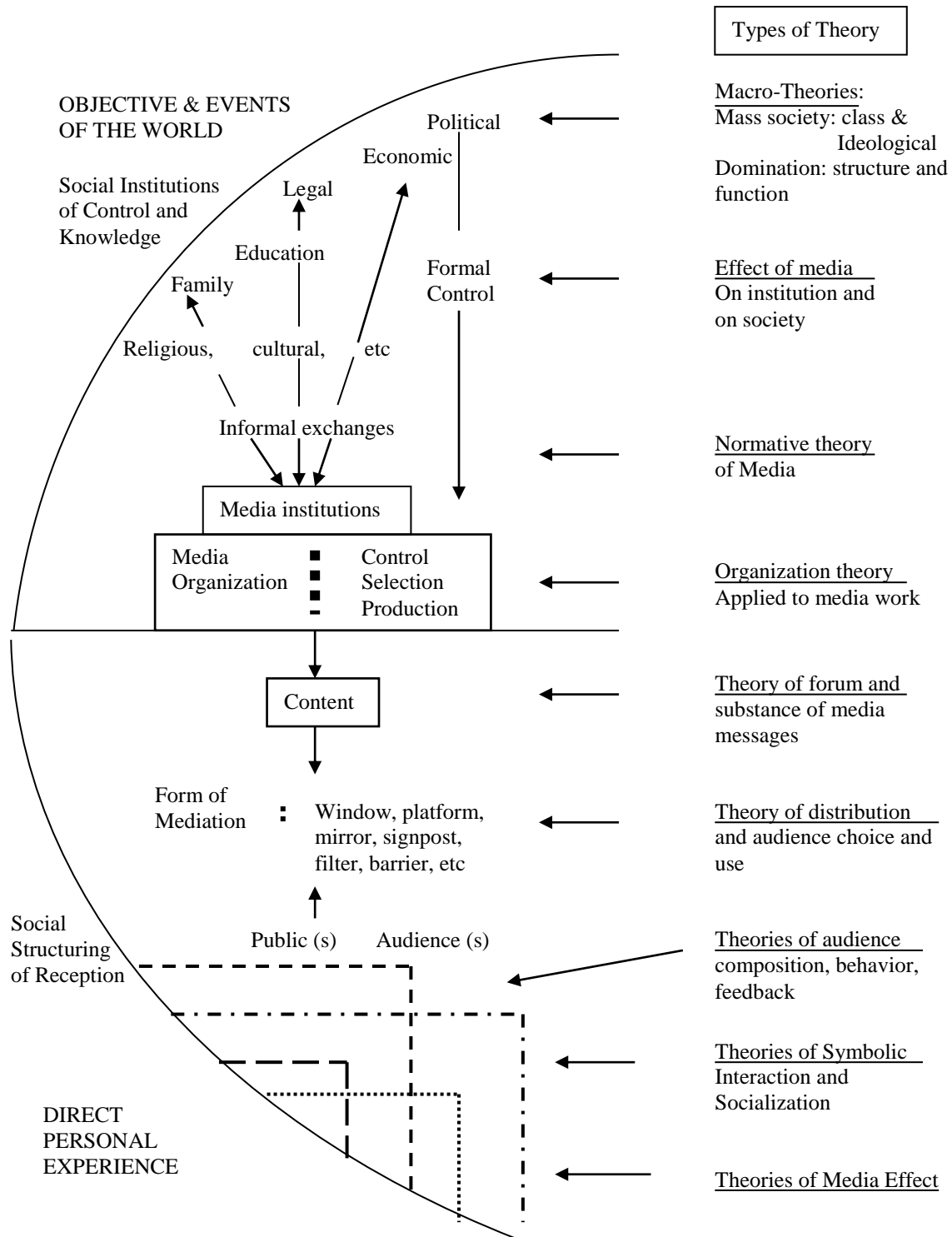
ในแผนภูมิต่อไปนี้ จะเป็นภาพรวมที่แสดงให้เห็นทฤษฎีทั้งหมดที่มีอยู่ในวงวิชาการสื่อสารมวลชน จากตารางภาพรวมนี้ ผู้วิจัยควรจะใช้ "วางตัว" (situate) ให้ได้ว่า งานวิจัยของเรานั้นมีที่ทางอยู่ตรงไหนของผังทฤษฎีนี้

อนึ่ง เมื่อเลือกนำทฤษฎีต่างๆมาใช้ นั้น เนื่องจากบางทฤษฎีมีขนาดใหญ่ อธิบายได้หลายแง่มุม แต่งานวิจัยของเรามีความต้องการใช้เพียงส่วนเสี้ยวเดียวเท่านั้น ดังนั้นในการนำมาใช้ จึงควรจะต้องเลือกเอามาเพียงส่วนเสี้ยวที่จำเป็นใช้อธิบายเท่านั้น (ต้อง "ตัด" และ "เย็บ" - tailor ทฤษฎี)

เมื่อมีการนำทฤษฎีหลายๆทฤษฎีมาใช้ นักศึกษามักจะเอาทฤษฎีต่างๆเหล่านั้นมา "กองรวมกันไว้" อย่างไรก็ตามความหมาย ขาดความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีต่างๆ ปัญหานี้อาจจะเกิดเนื่องมาจากสาเหตุ 2-3 ประการคือ ขาดความเข้าใจในตัวทฤษฎีอย่างทะลุปรุโปร่ง ขาดความเข้าใจในการนำทฤษฎีมาใช้ และยังมองไม่เห็นความเชื่อมโยงอย่างแท้จริงระหว่างทฤษฎีกับงานวิจัยของเรา

สำหรับวิธีแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็คงต้องแก้ไปตามอาการของปัญหา โดยอาจจะต้องเริ่มแก้ไขโดยการใช้มาตรการว่า แทนที่จะเริ่มจากการนำเสนอโดย "การเอาทฤษฎีเป็นตัวตั้ง" ผู้วิจัยอาจจะเริ่มต้นด้วยการเอา "ปัญหาการวิจัยของเราเป็นตัวตั้ง แล้วสอดแทรกทฤษฎีที่ช่วยในการอธิบายเข้ามาเป็นระยะๆ และในกรณีที่มีการนำหลายๆทฤษฎีมาใช้ นั้นก็ ต้อง "หลอมหลายๆทฤษฎีนั้นให้เป็นแผ่นเดียวกัน" หรือ "ตัดเย็บชิ้นส่วนของทฤษฎีหลายๆทฤษฎี" ให้เข้ามาเป็นชิ้นเดียวกัน และจำเป็นต้องเชื่อมโยงอยู่ตลอดเวลาว่า ทฤษฎีนี้เกี่ยวข้องกับส่วนไหนของงานวิจัยของเรา

Mediation diagram and types of theory

ปัญหาอีกประการหนึ่งที่มักพบอยู่เสมอก็คือ ความไม่ได้สัดส่วนระหว่างขนาดของ **ทฤษฎี**ที่ใช้กับ**หัวข้อที่ทำวิจัย** เช่นหัวข้อวิจัยเป็นเรื่องที่เล็กและแคบ แต่ทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นทฤษฎีระดับใหญ่ขนาดมหภาค ดังนั้น กว่าที่คนอ่านจะสามารถมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับหัวข้อการวิจัยได้ก็แทบจะหมดแรงไปเสียก่อน เพราะระยะห่างระหว่างสิ่งทั้งสองนั้นกว้างขวางเหลือเกิน ปัญหานี้มักจะเกิดขึ้น เพราะนักศึกษามักจะไปหยิบยืมเอาทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว (ตามงานวิทยานิพนธ์เล่มก่อนๆ) มาใช้โดยที่การวิจัยในระยะเริ่มแรกด้านนิเทศศาสตร์นั้น จำเป็นต้องเริ่มต้นด้วยเรื่องกว้างๆ เช่น ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ ทฤษฎีผลกระทบแบบทั่วไป เป็นต้น แต่ปัจจุบันนี้การค้นคว้าวิจัยในสาขานี้ได้เจาะลึกลงไปทุกที จึงเริ่มมีความจำเป็นที่ระดับของทฤษฎีที่ใช้ควรจะแคบเข้าแต่จะลึก หากทว่า นักศึกษารุ่นหลังยังไม่ได้บุกเบิกทฤษฎีที่มีขนาดเหมาะสมกับหัวข้อการค้นคว้าของตนเองเท่าใดนัก

4.4 การอ่านวรรณกรรมอ้างอิง การอ่านงานวิจัยที่มีผู้อื่นทำมาแล้วเพื่อนำมาเป็นวรรณกรรมอ้างอิงนั้น อาจแตกต่างจากการอ่านหนังสือโดยทั่วไป กล่าวคือผู้วิจัยมี**เป้าหมายที่แน่นอน**อยู่แล้วในการอ่าน เช่น จะนำมาเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยของตนเอง และเป็นการอ่านเพื่อขยายฐานความรู้ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ดังนั้น ในการอ่านวรรณกรรมอ้างอิงเหล่านี้ จึงต้องมี guideline มากกว่าแบบการอ่านหนังสือทั่วไป คือต้องถามว่า คนเขียนต้องการจะบอกอะไรแก่คนอ่าน เมื่อ "ถอดรหัส" ออกมาแล้ว จะได้ความหมายว่าอะไร จุดยืนของคนเขียนเป็นอย่างไร และผู้เขียนมีทัศนะที่ pros หรือ cons ต่อประเด็นนั้น เป็นต้น

และเนื่องจากงานที่อ่านนั้นเป็นงานวิจัย จึงต้องมีเงื่อนไขพิเศษของ guideline ในการอ่านเพิ่มเติมขึ้นมากล่าวคือ ต้องดูว่างานวิจัยนั้นศึกษาปัญหาอะไร ในแง่มุมไหน ใช้วิธีการศึกษาอะไรบ้าง มีการจัดระบบ (organization) วิธีการศึกษาหรือการใช้เครื่องมือแบบต่างๆอย่างไรบ้าง ทั้งนี้เพราะเราย่อมทราบดีว่า การวิจัยในเรื่องเดียวกัน หากเก็บข้อมูลด้วยวิธีการการออกแบบ สอดถามกับการสนทนากลุ่ม ผลที่ได้ย่อมแตกต่างกัน

สำหรับการอ่านข้อสรุปของการวิจัยนั้น นักศึกษาต้องสนใจว่ามีตัวแปรอะไรบ้างที่มีความสัมพันธ์กัน และถ้าเป็นตัวแปรที่มีผู้ศึกษามากหลายรายแล้วพบผลสรุปอย่างแน่นอน จะได้ไม่จำเป็นที่เราจะต้องศึกษาอย่างซ้ำซากอีก นอกจากนี้เราควรจะเปรียบเทียบว่า "เงื่อนไขที่งานวิจัยขึ้นก่อนได้ "generalize" นั้น จะครอบคลุมมาถึงกรณีของเรามากหรือน้อยเพียงใด (ขอรับรองว่า อย่าอ่านวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในระดับ"บทคัดย่อ"แล้วนำมาใช้อ้างอิง)

4.5 ปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อไปอ่านวรรณกรรมอ้างอิง ก็คือ สองกรณีสุดโต่งของงานวิจัยที่เคยทำมาในครั้งก่อนๆ นักศึกษาบางคนพบว่า เรื่องที่จะทำวิจัยนั้นไม่มีวรรณกรรมเกี่ยวข้องเลย ไม่

เคยมีคนศึกษามาก่อนเลย ส่วนอีกกรณีหนึ่งก็คือมีผู้ศึกษาหัวข้อที่เราสนใจอย่างมากมายจนไม่เหลือช่องว่างให้เราศึกษาอีกแล้ว

ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นเครื่องบ่งบอก "ป้ายบอกระยะทาง" (milestone) ของประเด็นที่เรากำลังศึกษาว่ามีความก้าวหน้าไปถึงไหนแล้ว ความก้าวหน้าดังกล่าวเปรียบเสมือนการตัดถนนเส้นต่างๆ หัวข้อที่ยังไม่มีผู้ศึกษาเลยก็แปลว่าเป็นถนนสายที่ยังตัดไปได้ไม่ยาวไกลนัก จึงมีป้ายบอกระยะเพียงกม.1 หรือกม.2 เท่านั้น ส่วนหัวข้อที่คนศึกษามากแล้วก็คือถนนสายเหยียดยาวที่ตัดมาได้ระยะทางไกลแล้ว

ในกรณีแรกที่เป็นหัวข้อที่ยังใหม่ต่อการศึกษา นั้น หากเราจะค้นหางานวิจัยที่มีหัวข้อตรงหรือคล้ายๆกับของเราใน**ระดับรูปธรรม** คงจะหาไม่พบ สำหรับหัวข้อแบบนี้จำเป็นต้องยกระดับหัวข้อจากที่เป็นรูปธรรมให้กลายเป็นนามธรรมจึงจะสามารถหาความเชื่อมโยงกับหัวข้ออื่นๆที่จะนำมาเป็นวรรณกรรมอ้างอิงได้ ตัวอย่างเช่น นักศึกษาที่ต้องการจะศึกษาเรื่อง "ดีเจ" ซึ่งยังไม่มีผู้ศึกษาเรื่อง "ดีเจ" โดยตรงมาก่อน ผู้วิจัยอาจจะขยายประเด็น "ดีเจ" ออกไปในระดับนามธรรมดังนี้

สำหรับในกรณีที่สองคือหัวข้อที่มีผู้ศึกษามากแล้ว นักศึกษาก็ยังอาจจะศึกษาหัวข้อเดิมได้ โดยเปลี่ยนแปลงมุมมอง จุดยืน หรือจุดเน้น ตัวอย่างเช่น เรื่องการจัดรายการศึกษาทางสื่อโทรทัศน์ ซึ่งเมื่อนักวิชาการสาขาการศึกษาทำการวิจัยเรื่องนี้ก็จะเน้นไปในเรื่องกระบวนการศึกษา

ผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร ฯลฯ แต่ในขณะที่เป็นนักนิเทศศาสตร์มาศึกษา ก็ต้องเน้นมุมมองแบบนักนิเทศศาสตร์ เช่น ต้องดึงลักษณะพิเศษของสื่อมวลชนขึ้นมา (ลักษณะการสื่อสารแบบทางเดียว/ การสื่อสารผ่านสื่อ/การไม่มี feedback) เป็นต้น

5. การตั้งสมมติฐาน (Hypothesis)

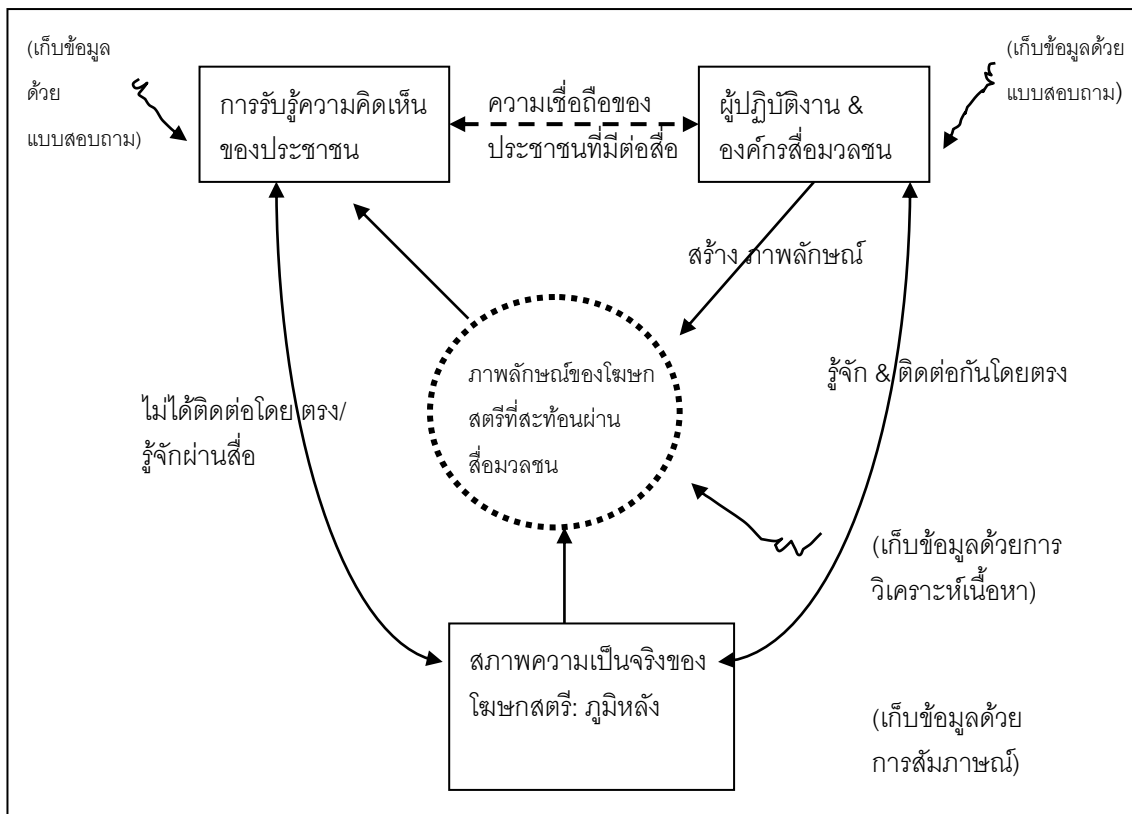
การตั้งสมมติฐานเป็นการคาดเดาระดับแรกสุดของบันไดแห่งการคาดเดา 4 ระดับ (Hypothesis/Proposition/Law/Theory) การเดาทั้ง 4 ประเภทนี้มิใช่เป็นการเดาสุ่มแบบเลื่อนลอย หากแต่เป็นการคาดเดาอย่างมีหลักการ กล่าวคือหลังจากที่ได้ตั้งปัญหาการนำการวิจัยแล้ว จากการทบทวนอ่านทฤษฎี อ่านแนวคิด อ่านงานวิจัยที่ผ่านมาบวกผสมกับประสบการณ์ความรู้ของนักวิจัย ทำให้สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่า คำตอบน่าจะออกมาในรูปแบบใดได้บ้าง **ภายใต้เงื่อนไขอะไรบ้าง**

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การตั้งสมมติฐานจึงมีความหมายที่แสดงว่า ผู้วิจัยไม่ได้ทำวิจัยแบบเข้าป่ามือเปล่าหรือหวังจับเสือมือเปล่า หากแต่ได้มีการเตรียมตัวล่วงหน้าในเรื่องที่จะศึกษามาอย่างดีแล้ว การทำวิจัยจึงต้องมีการทำ "แผนที่ทางวิชาการในความคิด" ก่อนที่จะลงมือเก็บข้อมูลและรอให้ผลจากข้อมูลแสดงตัวออกมา

ดังนั้น นักวิจัยที่ไม่ได้เตรียมตัวมาอย่างดี หรือนักวิจัยประเภทหวังไปตายเอาดาบหน้าจึงไม่สามารถจะตั้งสมมติฐานได้ หรือตั้งสมมติฐานผิดจากความจริงไปอย่างมาก ปัญหาที่มักเกิดขึ้นก็คือ นักวิจัยไม่สามารถจะคาดเดาทิศทางของผลลัพธ์ที่จะออกมา และรอคอยให้ผลการวิจัยแสดงตัวออกมาเอง ถ้าออกหัว ก็หาคำอธิบายชุดหนึ่งมาใช้ ถ้าออกก้อย ก็หาคำอธิบายอีกชุดหนึ่งมาใช้ และไม่สามารถจะ "ดูใจ" จากผลการวิจัยที่เกิดขึ้นได้

6. การสร้างกรอบแนวความคิดในการวิจัย (Frame of Analysis)

กรอบแนวความคิดในการวิจัยคือ แผนผังที่มีการนำเอาตัวแปรต่างๆมาผูกร้อยเข้าด้วยกัน เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน ตัวอย่างเช่นการศึกษาเรื่อง "ภาพสะท้อนของโฆษกสตรีของหน่วยงานรัฐบาลที่สะท้อนผ่านสื่อมวลชน" จะมีกรอบการวิจัยดังนี้

ความจำเป็นของการต้องมีกรอบการวิจัยนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆประการ เช่น

(i) **ประเภทของงานวิจัย** สำหรับงานวิจัยเชิงสำรวจนั้น อาจจะไม่จำเป็นต้องมี สำหรับการวิจัยเชิงพรรณานั้น อย่างน้อยควรมี time-space dimension เป็นเกณฑ์ในการแบ่งขั้นตอนของการพรรณนา ส่วนการวิจัยเชิงวิเคราะห์นั้น จำเป็นต้องมีกรอบการวิจัยเพื่อกำหนดว่าตัวแปรอะไรเป็นสาเหตุ ตัวแปรอะไรเป็นผลลัพธ์ เช่น เพราะที่วัยรุ่นแรงเป็นสาเหตุ ทำให้เด็กที่ดูทีวีมีพฤติกรรมก้าวร้าว (เป็นผลลัพธ์) หรือเพราะว่าเด็กก้าวร้าวเป็นสาเหตุ ภาพที่สะท้อนในที่วิจัยจึงเป็นผลลัพธ์ เป็นต้น นอกจากนี้ ในกรณีที่มีตัวแปรที่เข้ามาเกี่ยวข้องหลายๆตัว ผู้วิจัยก็ต้องตอบคำถามว่า **ลำดับชั้นความสำคัญของตัวแปรแต่ละตัวนั้นเป็นอย่างไร**

(ii) กรอบการวิจัยจะจำเป็นมากขึ้นในกรณีที่ **หัวข้อการวิจัยมีลักษณะเป็นนามธรรม** มากๆ เช่น การวิจัยเรื่อง "จินตภาพของเมืองกรุงเทพที่สะท้อนผ่านสื่อมวลชน" หัวข้อแบบนี้มีตัวแปรที่คล้ายคลึงกัน ซ้อนกันอยู่ในหลายระดับ เช่น จินตภาพส่วนรวม จินตภาพในความคิดของผู้ปฏิบัติงานสื่อ จินตภาพที่บรรจุอยู่ในสื่อ จินตภาพที่ไปปรากฏในการรับรู้ของผู้รับสาร ฯลฯ ดังนั้น การมีกรอบการวิจัยจึงจะช่วยทำความเข้าใจให้แก่ผู้วิจัยและผู้อ่านได้มากขึ้น

นอกจากนั้น ในกรณีที่งานวิจัยนั้น มีข้อมูลมากมาย เช่น การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ หากผู้วิจัยไม่กำหนดกรอบการวิจัยไว้ก่อน ก็จะหลงอยู่ใน "ดงข้อมูล" จนไม่สามารถจะหาทางออกได้ ตัวอย่างเช่น การวิจัยเรื่องพัฒนาการของ อสมท." ซึ่งผู้วิจัยเป็นเจ้าหน้าที่ของอสมท.เองจึงเข้าถึงเอกสารได้มาก หากปราศจากกรอบทฤษฎีบางอย่าง ก็ยากที่ผู้วิจัยจะทราบว่า ควรจะให้น้ำหนักตัวแปรตัวใดมากน้อยแค่ไหน

การสร้างกรอบวิจัยแต่ละกรอบนั้นย่อมแตกต่างกันไปตามทฤษฎีที่ใช้อ้างอิง เช่น กรณีการศึกษาประวัติศาสตร์ของ อสมท.นั้น หากเราเชื่อในทฤษฎีเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดเบื้องต้นแรก (Economic Determinism - Economic Factor as Prime mover) เราก็จะเขียนกรอบการวิจัยออกมาได้อีกแบบหนึ่ง แต่หากเราเชื่อว่าธรรมชาติขององค์กรที่เป็นหน่วยงานของรัฐ เป็น Prime mover ดังนั้น บริบททางการเมือง (political context) ในแต่ละยุคสมัย (period) จึงเป็นตัวกำหนดเบื้องต้นแรก อาศัยทฤษฎีหลัง เราก็จะเขียนกรอบการวิจัยออกมาได้อีกแบบหนึ่ง

อันที่จริง กรอบการวิจัยนี้จะทำหน้าที่เป็น "แผนแม่บท" (master plan) จากงานวิจัยทั้งหมด โดยเฉพาะในขั้นตอนของการวิเคราะห์และสรุปอภิปรายผล ผู้วิจัยจะต้องย้อนกลับมาดูที่แผนแม่บทนี้อยู่เสมอ และกรอบภาพวิจัยนั้นจำเป็นจะต้องสอดคล้องและตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย ปัญหาที่พบบ่อยก็คือ นักศึกษามักจะลืมเลือนที่จะย้อนกลับมาดูแผนแม่บทนี้

7. ขอบเขตการวิจัย

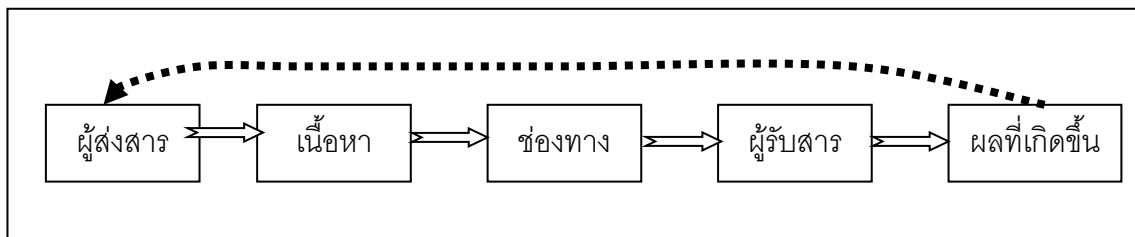
ปัญหาโดยทั่วไปของนักวิจัยที่ยังไม่มีประสบการณ์ ยังไม่รู้ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นอยู่ข้างหน้าก็คือ ในขณะที่มีกำลังทรัพย์จำกัด มีกำลังกายและปัญญาจำกัด มีเวลาจำกัด แต่ทว่าในอีกด้านหนึ่ง มักมีความตั้งใจสูง มีความใฝ่ฝันอันยิ่งใหญ่ (และมักจะมี ความฟุ้งกระจายอยู่ไม่น้อย) ดังนั้น การกำหนดขอบเขตการวิจัยจึงเป็นมาตรการหนึ่งที่จะช่วยให้ความปรารถนาลดระดับมาอยู่แนวเดียวกับทรัพยากรที่มีอยู่

ปัญหาที่มักพบโดยทั่วไป ก็คือ นักศึกษามักจะมาถามอาจารย์ที่ปรึกษาว่า จะต้องใช้กลุ่มตัวอย่างกี่คน ต้องสัมภาษณ์ใครบ้าง ต้องสัมภาษณ์เวลาที่ใด ฯลฯ อันที่จริงการตอบคำถามเหล่านี้มิใช่เป็นเรื่องรสนิยมส่วนตัวของใครคนใดคนหนึ่ง หากแต่เป็น**เรื่องที่มีเหตุผลในตัวเอง**

ตัวอย่างเช่น ในการวิจัยเชิงสำรวจนั้น การจะสุ่มตัวอย่างจำนวนเท่าใดนั้นจะต้องมีสูตรสำหรับคำนวณ และจะต้องมีความน่าเชื่อถือได้ทางสถิติ ในการเลือกคนที่สัมภาษณ์ ก็ต้องให้ครอบคลุมบรรดาตัวแปรต่างๆที่คิดว่าจะมีผลกระทบเช่น อายุ เพศ รายได้ ตามหลักการกระจายออกตัวอย่างมีระบบ

มาตรการที่จะช่วยให้นักวิจัยจัดสมดุลระหว่างทรัพยากรที่มีอยู่กับขอบเขตการวิจัยก็คือ การกำหนดปริมาณของกลุ่มตัวอย่าง การกำหนดระยะเวลา การกำหนดพื้นที่ ผลสรุปเกี่ยวกับตัวแปรบางตัวที่เราอ่านบททบทวนงานวิจัยที่ผ่านมา (ในบางกรณีเราอาจพบว่า มีตัวแปรบางตัวที่มีอิทธิพล แต่เราไม่สนใจที่จะศึกษาตัวแปรนั้น ก็ออกแบบให้ตัวแปรนั้นกลายเป็นตัวแปรควบคุมไปเสีย เป็นต้น)

ในการกำหนดขอบเขตของการวิจัย เฉพาะการศึกษาด้านสื่อมวลชนนั้น เราอาจจะเอาแบบจำลองการสื่อสารมาเป็นเครื่องมือช่วยดังนี้

ก่อนอื่น ผู้วิจัยอาจจะกำหนดตัวเองเสียก่อนว่า ในองค์ประกอบย่อยทั้ง 5 นี้ **จุดยืนหลัก**ของงานวิจัยจะอยู่ที่ไหน โดยอาจจะศึกษาเพียงองค์ประกอบเดียว หรือหลายองค์ประกอบ หรือทั้ง 5 องค์ประกอบก็ได้ขึ้นอยู่กับขนาดเล็ก-ใหญ่ของหัวข้อการวิจัย และข้อเท็จจริงก็คือ ในประเด็นเรื่องเดียวกันนั้น ถ้าเราเปลี่ยนจุดยืนหลัก ผลการวิจัยที่ออกมาจะเปลี่ยนตามไปด้วย

นอกจากนั้น ในองค์ประกอบย่อยแต่ละอันก็ยังมีส่วนย่อยๆ ประกอบอยู่ภายในอีกมากมาย เช่น ด้านผู้ส่ง อาจจะเป็นตัวผู้ผลิต เจ้าของเงินทุน สปอนเซอร์ ข้อกำหนดกฎหมาย ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ฯลฯ ดังนั้น ขอบเขตการวิจัยจะต้องขีดเส้นรอบวงทั้งหมดนี้ให้ชัดเจนเอาไว้ โดยถือเอาวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลักยึด

8. การออกแบบการวิจัย (Research Design)

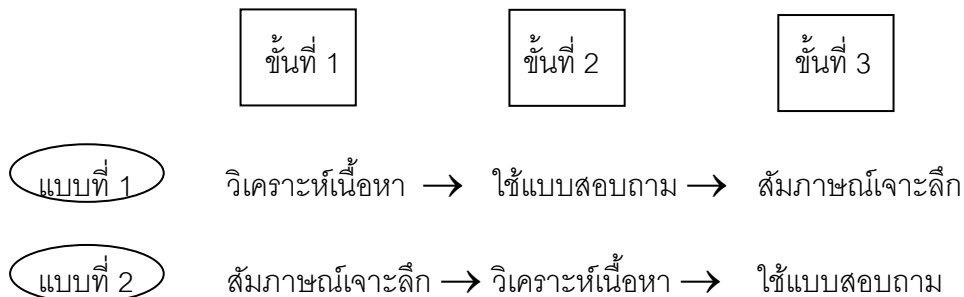
เราลองคิดเปรียบเทียบคำว่า "การออกแบบ" งานวิจัยกับคำที่เรารู้จักกันดีในชีวิตประจำวัน คือ "การออกแบบตัดเสื้อ" ซึ่งมีหลักการคล้ายคลึงกัน ในเบื้องต้นเลย วัตถุประสงค์ของการตัดเสื้อนั้นจะเป็นตัวกำหนดการออกแบบว่าจะใส่เสื้อชุดนั้นใน**วาระโอกาสอะไร** หลังจากนั้นก็จะมีเงื่อนไขต่างๆ เข้ามาเป็นตัวกำหนดประกอบ เช่น อายุ และเพศของผู้ใส่ ปริมาณและชนิดของผ้า จากปัจจัยกำหนดเหล่านี้ นักออกแบบจะกำหนด pattern ของเสื้อว่าจะเป็นแบบใดออกมา การออกแบบงานวิจัยก็ดำเนินไปในลักษณะคล้ายคลึงกัน

มีข้อสังเกตที่มักจะเป็นปัญหาในการออกแบบงานวิจัย ดังนี้

(i) จะออกแบบให้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพหรือการวิจัยเชิงปริมาณ อันที่จริง การตอบคำถามนี้ต้องเป็นไปตามหลักการของการตัดสินใจที่กล่าวมาข้างต้น คือ ต้องเป็นไปตามลักษณะของหัวข้อ ปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย การจะเลือกใช้แบบการวิจัยชนิดใดนั้น ต้องให้เข้ารูปสอดคล้องกับลักษณะของปัญหาและวัตถุประสงค์ มิใช่กำหนดแบบการวิจัยได้อย่างอิสระหรือตามใจชอบ

อย่างไรก็ตาม มีประเด็นปัญหาจำนวนมากที่สามารถเลือกใช้แบบการวิจัยได้ทั้ง 2 ชนิด และผลการวิจัยที่ออกมาจากแบบวิจัยคนละชนิด จะให้ผลที่แตกต่างกัน มีข้อเท็จจริง 2 ข้อที่นักศึกษาวิจัยพึงตระหนักก็คือ ในระหว่างแบบวิจัยทั้งสองนี้ ไม่มีวิธีใดดีเด่นเหนือกว่าอีกวิธีหนึ่งในทุกเงื่อนไข ประเด็นสำคัญอยู่ที่ความสามารถของนักวิจัยในการจับคู่ระหว่างหัวข้อปัญหาอย่างหนึ่งกับแบบวิธีวิจัยอย่างหนึ่งให้เข้าคู่ลงตัวกันอย่างไรได้รูปมากที่สุดต่างหาก อีกประการหนึ่ง เราสามารถจะเลือกผสมผสานใช้วิธีการวิจัยทั้ง 2 แบบในการศึกษาครั้งหนึ่งๆ ก็ได้

(ii) ในกรณีที่มีการออกแบบการวิจัยให้ใช้เครื่องมือและเทคนิควิธีการเก็บข้อมูลหลายๆแบบ การจัดระบบการใช้เทคนิคเหล่านั้น (organization of techniques) จะมีความสำคัญมาก ตัวอย่างเช่น ในการวิจัยที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูล 3 แบบคือ การวิเคราะห์เนื้อหา การใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เราอาจจะออกแบบขั้นตอนการใช้วิธีเก็บข้อมูลแต่ละอย่างออกมาเป็นรูปแบบได้อย่างน้อยมากเกินกว่า 2 แบบขึ้นไป

ผลการวิจัยที่ได้ออกแบบด้วยวิธีทั้งสองแบบนี้จะแตกต่างกันอย่างแน่นอน ดังนั้น นักวิจัยจึงควรสนใจกับการจัดระบบการใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วย

(iii) สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะต้องคำนึงถึงอยู่ตลอดเวลาในการออกแบบการวิจัยก็คือ เรื่อง "อคติ" (bias) ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า งานวิจัยมีสถานะที่ได้รับการอ้างอิงว่ามีความน่าเชื่อถือมากกว่าความคิดเห็นของบุคคลบางคนเนื่องมาจาก "ลักษณะที่ปราศจากอคติ" นี้เอง อันที่จริงการกล่าวว่า "ปราศจากอคติ" นั้นมิได้หมายความว่า เราสามารถจะควบคุมให้คนที่เราไปสัมภาษณ์หรือคนที่ตอบแบบสอบถามหรือผู้ที่ทำการวิเคราะห์เนื้อหานั้นละวางอคติเสียได้ หาก

ทว่าอยู่ที่การออกแบบของเราสามารถที่จะกระจายหรือควบคุมมีให้อคตินั้นมาสร้างผลกระทบ (effect) กับผลการวิจัยของเราจนบิดเบือนไป

ตัวอย่างเช่น ในการศึกษาเรื่อง "ภาพของโฆษกสตรี" ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง เพศ (Gender) จากการอ่านงานทฤษฎีสตรีศึกษา ผู้วิจัยยอมรับแล้วว่า คนแต่ละเพศแทบจะไม่สามารถถอดแว่นทางเพศ (Gender Lens) ออกจากจิตสำนึกได้โดยเฉพาะเวลาต้องแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นเรื่องเพศ (Gender-related) ดังนั้น เมื่อทราบว่าคนแต่ละเพศย่อมมีอคติในการออกแบบใช้แบบสอบถาม เราจึงออกแบบให้ใช้กลุ่มตัวอย่างหญิงและชายมีจำนวนเท่าๆกันอยู่เสมอ เพื่อกระจายอคติให้มีผลกระทบต่อข้อสรุปของงานวิจัย

(iv) เช่นเดียวกับการออกแบบตัดเสื้อ สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยไม่อาจจะละเลยไม่ทำการสำรวจก่อนที่จะลงมือออกแบบก็คือ ช่างตัดเสื้อจะต้องเห็นเนื้อผ้าและสัมผัสดูก่อน ส่วนในการทำวิจัยนั้นก็คือ การสำรวจความเป็นไปได้ที่จะมีวัสดุ (material) ที่จะศึกษา (เรียกว่าทำ feasibility study เสียก่อน) บ่อยครั้งที่ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยและออกแบบการวิจัยโดยยังไม่ได้สำรวจดูสภาพความเป็นจริงของการมีอยู่ของวัตถุดิบนั้น เช่นนักวิจัยคนหนึ่งต้องการจะศึกษา "การแสดงออกของตัวละครที่เป็นโสเภณีในละครโทรทัศน์ที่แพร่ภาพระหว่างปี 2537" การออกแบบหัวข้อทั้งหมดนี้ดำเนินไปก่อนจะมีการสำรวจว่า ละครโทรทัศน์ในปี 2537 นั้นมีเรื่องราวเกี่ยวกับตัวละครที่เป็นโสเภณีจำนวนมากพอกับการวิเคราะห์หรือไม่ ฐานะของตัวละครโสเภณีนั้นเป็นตัวเอกหรือตัวรอง ถ้าเป็นตัวรอง จะมีเนื้อหาเด่นชัดให้วิเคราะห์การแสดงออกได้หรือไม่ เป็นต้น

9. การนำเสนอและการอภิปรายผล

เนื่องจากงานวิจัยเป็นงานที่ต้องใช้ความพยายามอย่างต่อเนื่องยาวนาน และในระหว่างกลางทางก็มักมีอุปสรรคนานาประการ หากเปรียบเทียบกับการวิ่งแข่งก็คงเป็นการวิ่งแบบมาราธอน ปัญหาแรกๆที่มักพบก็คือ นักศึกษาได้ใช้ความพยายามและความสามารถอย่างเต็มที่ไปหมดแล้ว ในระยะต้นๆ และระยะกลางๆ แต่เมื่อมาถึงระยะสุดท้าย (ซึ่งเป็นตอนที่กำลังจะเข้าเส้นชัย) นักศึกษามักจะหมดแรงแล้ว ผลงานในตอนสุดท้ายนี้จึงไม่ค่อยมีคุณภาพเท่าที่ควร ดังนั้นนักวิจัยที่มองการณ์ไกลจึงต้องเฉลี่ยแรงให้สม่ำเสมอตลอดระยะทางอันยาวนาน และต้อง "ออมแรง" เอาไว้สำหรับระยะสุดท้ายซึ่งเป็นระยะที่จะเก็บเกี่ยวดอกผลจากการลงทุนรดน้ำพรวนดินในระยะแรกๆไปแล้ว

เนื่องมาจากอาการที่หมดแรงแล้วในยกสุดท้าย ทำให้นักศึกษาส่วนใหญ่จะเสนอผลการวิจัยในรูปของการนำตารางมาเสนอ ส่วนการอภิปรายผลก็ทำเพียงการอธิบายตัวเลขในตาราง แล้วก็จบซึ่งไม่ได้ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจอะไรมากนัก เพราะเป็นการนำเสนอแบบให้ตารางหรือสถิติพูดทุก

อย่างแทนผู้วิจัย ลักษณะการนำเสนอผลการวิจัยเช่นนี้ เรียกว่าดอกผลที่ได้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุนลงแรงเลย

เพื่อป้องกันอาการหมดแรงในยกสุดท้าย ในการทำเค้าโครงการวิจัยนั้น จึงมีข้อเสนอแนะว่า ให้ทำตารางการวิเคราะห์เอาไว้อย่างละเอียดว่าจะประกอบด้วยส่วนใดบ้าง มีการวิเคราะห์ส่วนต่างๆของแบบสอบถาม การสัมภาษณ์หรือเครื่องมือเก็บข้อมูลชุดต่างๆว่า ข้อมูลตรงไหนจะนำมาใส่ไว้ในที่ตรงไหน การวางแผนคาดการณ์ล่วงหน้าเอาไว้อย่างละเอียดให้มากที่สุดจะเป็นมาตรการที่ปลอดภัยที่สุดในการทำวิจัยช่วงท้าย แต่ส่วนใหญ่ นักศึกษามักจะชะล่าใจและไม่ค่อยวางแผนล่วงหน้าเอาไว้

อันที่จริง ช่วงสุดท้ายของการวิจัยนี้เป็นอีกช่วงหนึ่งที่สำคัญที่สุดและต้องการการระดมพลังและกำลังภายในของผู้วิจัยอย่างสูงสุด สำหรับวิธีการที่จะนำเสนอผลอย่างไรนั้น ผู้วิจัยจะ**ต้องกลับไปอ่านวัตถุประสงค์ใหม่อีกครั้งอย่างละเอียด** (จากประสบการณ์ของผู้เขียน มีนักศึกษาไม่มากนักที่จะทำอย่างนี้) และต้องนำเสนอผลตามที่ได้สัญญาเอาไว้ในวัตถุประสงค์

ในช่วงเวลาของการนำเสนอและการอภิปรายผลนี้ ผู้วิจัยจะต้องย้อนกลับไปทบทวนทฤษฎีแนวคิด และวรรณกรรมอ้างอิงที่ได้กล่าวมาข้างต้น เพื่อช่วยเป็นพื้นฐานความรู้ในการหาคำอธิบายให้กับผลการวิจัยที่ปรากฏออกมา และอาจจะต้องค้นคว้างานวิจัยชิ้นอื่นๆ แนวคิดและทฤษฎีอื่นๆเพิ่มเติม เพราะถึงขั้นตอนที่ผลออกมาแล้วว่า "เป็นหมูหรือจ่า" ผู้วิจัยจะเริ่มมีความเข้าใจที่กระชับเข้าปามากขึ้นว่า จะต้องค้นคว้าเรื่องอะไรมาประกอบ ตัวอย่างเช่น นักวิจัยที่ศึกษาเรื่อง "ภาพสะท้อนของสตรีที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์" จากแต่เดิมที่ตั้งสมมติฐานเอาไว้ว่า ภาพของสตรีจะมีน้อยและจะเป็นภาพติดลบ แต่ผลกลับปรากฏว่าไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ ผู้วิจัยก็ต้องเริ่มทำการบ้านใหม่ว่าเป็นเพราะเหตุใด

เมื่อผลการวิจัยออกมาสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ มักจะเป็นกรณีที่ผู้วิจัยรู้สึกว่ามีปัญหา แต่สำหรับกรณีที่ผลการวิจัยไม่เป็นไปหรือขัดแย้งกับสมมติฐาน ตามปกติผู้วิจัยมักจะทำเพียงรายงานผลเท่านั้น หากแต่ไม่ค่อยจะหาคำอธิบายว่า อะไรเป็นสาเหตุของความขัดแย้งนั้น ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุมาจากกระบวนการวิจัย (การเลือกกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือเก็บข้อมูลระยะเวลา และสถานที่ในการเก็บข้อมูล) หรืออาจจะเป็น**สาเหตุที่สภาพความเป็นจริงแสดงตัวในลักษณะที่ขัดแย้งกับสมมติฐานของเราจริงๆ**

อันที่จริง หากเราทบทวนดูประวัติศาสตร์ของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เราจะพบว่า การค้นพบอันยิ่งใหญ่ล้วนมาจากผลการวิจัยที่ไม่เป็นไปตามสมมติฐานทั้งนั้น เช่น หลักเรื่องความสัมพันธ์ (Relativity) ก็เกิดมาจากการวัดระยะทางจากโลกถึงดวงดาวต่างๆที่การคำนวณทุกครั้งจะผิดพลาดอยู่เสมอ หลังจากตรวจสอบแล้วว่า ความผิดพลาดนั้นไม่ได้เกิดจากเครื่องมือ ผู้ศึกษาได้พบว่าไม่เพียงแต่ดวงดาวที่ต้องการวัดเท่านั้นที่เคลื่อนไหว หากแต่ตัวผู้วัดเอง

ก็เคลื่อนที่ตามความเร็วของการหมุนของโลกด้วย หากแต่ในสมมติฐานเดิมนั้นได้กำหนดให้ผู้ศึกษาหยุดนิ่งอยู่กับที่ เป็นต้น ดังนั้นข้อค้นพบที่ไม่เป็นไปตามสมมติฐานก็จำเป็นต้องมีการอธิบายว่าเกิดมาจากสาเหตุอะไร และนี้อาจจะเป็นการจุดประกายให้กับการค้นพบใหม่ๆทางวิชาการก็เป็นได้

ในขั้นตอนสุดท้าย หลังจากได้ข้อสรุปมาแล้ว เนื่องจากงานวิจัยเป็นการค้นหาความจริง โดยเลือกหยิบส่วนเสี้ยวเดียวของข้อเท็จจริงมาศึกษา (คือการสุ่มตัวอย่าง) แต่หลังจากศึกษาส่วนเสี้ยวเดียวนี้ ผู้วิจัยจะต้อง "ทำการสรุปรวม" (generalize) ว่าข้อสรุปดังกล่าวนี้ จะเอาไปใช้อธิบายครอบคลุมได้ถึงไหนบ้าง

หลักการในการจะทำการสรุปรวมนั้น ขึ้นอยู่กับสิ่งต่างๆที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการเอาไว้ในเบื้องต้น คือ การนิยามศัพท์ปฏิบัติการ (Operational Definition) ทฤษฎีที่นำมาใช้ ขอบเขตของการวิจัย ฯลฯ ตัวอย่างเช่น นักศึกษาที่วิจัยว่ารายการข่าวเศรษฐกิจ ในฐานะที่เป็นรายการที่เปิดโอกาสให้โทรทัศน์ได้แสดงบทบาทด้านการให้ความรู้ ได้ใช้กระบวนการอย่างไรบ้างจึงบรรลุเป้าหมายของการทำหน้าที่ดังกล่าวได้ หลังจากค้นพบแล้ว ก็มีคำถามว่า ข้อค้นพบดังกล่าวนี้จะนำไปใช้กับ "รายการข่าวอื่นๆ" หรือรายการที่ถูกมอบหมายให้เล่นบทบาทเช่นเดียวกันเช่น "รายการสารคดี" ได้หรือไม่ คำตอบว่าได้หรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับทฤษฎีที่ใช้ การนิยามศัพท์ว่า "ข่าวเศรษฐกิจ" คืออะไร และขอบเขตการวิจัยว่าได้กำหนดให้ครอบคลุมอะไรบ้าง

10. การเขียนผลการวิจัย

ขั้นตอนนี้มักเป็นปัญหาอันยิ่งใหญ่อันหนึ่งของบรรดามือใหม่หัดขับ คือการเขียนรายงานการวิจัยเพื่อนำเสนอความคิดและข้อมูลที่เก็บรวบรวมและวิเคราะห์มาได้เพื่อนำเสนอแก่ผู้อื่น

ปัญหาของการเขียนงานวิจัยเท่าที่พบมาของนักศึกษา มีทั้งปัญหาในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ปัญหาในเชิงปริมาณก็คือปริมาณที่ไม่ได้ขนาดพอดี อาจจะมีมากเกินไป เป็นสไตล์แบบ "น้ำท่วมทุ่งพริกแห้ง หรือเขียนทุกอย่างที่ขวางหน้า" หรืออาจจะน้อยเกินไปเป็นสไตล์แบบ "พูดน้อยต่อยไม่ออก หรือกลัวดอกพิกุลจะร่วง" ส่วนปัญหาในเชิงคุณภาพก็คือ ทั้ทั้งที่มีน้ำอยู่ท่วมทุ่งแต่ฝักบัวกลับโหวงเหวง หรือเขียนแบบฟองเบียร์เต็มแก้ว แต่ไม่ค่อยมีน้ำเบียร์ หรือการเขียนแบบผู้เขียนเข้าใจอยู่คนเดียวเพราะเขียนไปจากจุดยืนของผู้ส่งสาร โดยไม่ได้ให้ความกระจ่างหรือการอธิบายบางอย่างที่จำเป็นสำหรับคนอ่าน และปัญหาด้านคุณภาพที่สำคัญก็คือ เนื้อหาใจความในแต่ละตอนขาดความต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผล เป็นเรื่องราวเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการเขียนนั้นเป็นทักษะและไม่สามารถจะทำให้ดีได้เพียงด้วยการเข้าใจหลักการเท่านั้น หากทว่าจะต้อง "ลงมือเขียน เขียน และเขียน" พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขเท่านั้น

หลักการข้อนี้ นักศึกษาควรจะต้องเตรียมใจต้อนรับเอาไว้ คำวิจารณ์จากผู้อ่านแต่ละครั้งจะช่วยให้ผู้เขียนมองเห็นจุดแข็งและจุดอ่อนที่ต้องแก้ไข

หลักการที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นเพียงข้อเตือนใจเบื้องต้นสำหรับผู้ที่กำลังจะลงมือเขียนเท่านั้น

(i) งานเขียนเป็นศิลปะ เพราะฉะนั้น "ความพอดี/ใช่เลย" เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ถ้าเขียนมากเกินไป ก็ไม่เข้าท่า เขียนน้อยไป ก็ไม่เข้าใจ โดยส่วนใหญ่แล้ว นักศึกษาชอบใช้หลักการ "เขียนเล่มหนาเข้าไว้ อุ่นใจกว่า" โดยที่ความมากน้อยของงานวิจัยชิ้นหนึ่งนั้นมักขึ้นอยู่กับลักษณะของหัวข้อเป็นส่วนใหญ่

(ii) เนื่องจากในการเตรียมตัวทำวิจัย ผู้วิจัยจำเป็นต้องไปอ่านค้นคว้ามาก่อน ดังนั้นจึงมีนักศึกษาหลายคนที่เสียดายความรู้ข้อมูลทั้งหมดที่ไปอ่านมาแล้ว จึงนำมา "ไปะ" เอาไว้ในงานวิจัยทั้งหมด วิธีการเขียนแบบ"เสียดายของ"ดังกล่าวเป็นการทำลายคุณค่างานวิจัยของตัวเอง เพราะผู้อ่านต้องมัวไปอ่าน "สิ่งที่ไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับเรา" เสียจนหมดแรงที่จะไปตั้งใจอ่าน "สิ่งที่เป็นหัวใจของการวิจัย" ซึ่่นั้น

การแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจะต้องมีความสามารถในการแยกแยะความสำคัญและความเกี่ยวข้องของสิ่งที่ไปอ่านพบมาว่า "จะเลือกอะไรมาใช้ จะเลือกอะไรทิ้งไป" และต้องฟื้นฟูความสามารถในวิชาย่อความกลับมาใช้ด้วย

(iii) สำหรับผู้วิจัยที่คลุกคลีอยู่กับเรื่องที่ศึกษามาอย่างทะลุปรุโปร่ง เมื่อเวลาจะลงมือเขียน อาจจะมีความรู้สึกว่า "อะไรก็รู้หมดแล้ว ไม่มีอะไรน่าสนใจพอที่จะเขียนลงไป" หรือบางคนก็เขียนแนวคิดและคำศัพท์ต่างๆที่ตนเองคุ้นเคยแบบ "ละเอีไว้ในฐานที่เข้าใจ" (omission) ในกรณีนี้จะเกิดอาการเขียนน้อยเกินไป โดยถือว่า"ผู้อ่านมีความเข้าใจในระดับเดียวกับผู้เขียน" จึงไม่ต้องเขียนอะไรมาก

วิธีการแก้ไขในกรณีนี้ที่ง่ายที่สุดก็คือ ต้องทดลองเอางานเขียนนั้นไปให้ "คนวงนอก" อ่านแล้วให้แสดงความคิดเห็นว่า **จะต้องขยายความตรงไหนบ้าง** ซึ่งในขั้นต่อมา ผู้เขียนควรจะนำมาเรียนรู้ว่า จุดอ่อนของตนเองอยู่ตรงไหน (เช่น ชอบใช้ศัพท์เฉพาะโดยไม่อธิบาย ชอบคิดว่าคนอ่านมีอาชีพเดียวกับคน ฯลฯ)

(iv) นักศึกษาบางคนติดนิสัยที่จะตอกย้ำว่าทุกๆเรื่องที่ตนเองเขียนถึงสำคัญไปหมด เมื่อตรงนั้นก็สำคัญ ตรงนี้ก็สำคัญ ผู้อ่านเลยมองไม่เห็นความโดดเด่นของเรื่องที่สำคัญจริงๆ เพราะสำคัญไปหมดทุกเรื่อง

ในกรณีนี้อาจจะเทียบได้กับการถ่ายภาพว่าจะถ่ายแบบ long short/ medium short/ close-up โดยที่การถ่ายภาพแต่ละชนิดนั้นจะมีความหมายในตัวเอง หากมีการถ่าย close-up ไปที่คนหรือวัตถุใด ย่อมแสดงว่า "มีความสำคัญชวนให้ติดตาม" ระยะเวลาของการถ่ายเมื่อเทียบกับการ

เขียนก็คือ ความยาวของเรื่องนั้น (การให้พื้นที่) สำหรับเรื่องที่สำคัญมาก ๆ ก็ควรให้พื้นที่มากมี เนื้อหายาวมาก แต่เท่าที่พบโดยส่วนใหญ่ นักศึกษาไม่ได้ยึดหลักเกณฑ์เรื่องความสำคัญของเนื้อหา แต่ใช้หลักตามยถากรรมและบุญกรรมที่มี(ข้อมูล) กล่าวคือ ถ้าเรื่องนั้นหาข้อมูลได้มาก เคยมีคนเขียนถึงมามาก ก็มีเนื้อหามาก เรื่องโดยยังไม่มีใครเขียนถึง แม้ว่าจะจะเป็นหัวใจของงานวิจัยของเรา ก็เขียนถึงเพียงเล็กน้อย นี่เป็นการเขียนที่ผิดหลักการ

(v) การเขียนงานวิจัยนั้นจะประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วนตามธรรมชาติของงานวิจัยซึ่งเป็นการที่ส่วนเล็ยวหนึ่ง เราจะไปตัดต่อยอดต่อดค้นคว้ามาจากงานวิจัยของคนอื่นที่ทำมาแล้ว ดังนั้น เนื้อหาส่วนหนึ่งของงานวิจัยจึงเป็นการเขียนรวบรวมผลงานที่เราไปค้นคว้ามา และอีกส่วนหนึ่งเป็นงานค้นพบของผู้วิจัยเอง สำหรับในเนื้อหาส่วนแรกนั้นมีหลักการที่สำคัญว่า หากตัวผู้เขียนเองยังไม่เข้าใจสิ่งที่อ่านมา ก็อย่าเพิ่งเขียนสิ่งที่ไม่เข้าใจนั้นลงไป โดยคาดหวังว่า/หรือผลึกภาวะว่า ผู้อ่านจะต้องพยายามทำความเข้าใจเอาเอง ตามหลักโดยทั่วไปแล้ว ถ้าแม้แต่ผู้เขียนเองก็ยังไม่เข้าใจสิ่งที่เขียนแล้ว โอกาสที่ผู้อ่านจะเข้าใจได้นั้นมีอยู่ริบหรี่เหลือเกิน

(vi) สำหรับการแก้ปัญหาเรื่องการเขียนนำเสนอแนวคิดในรูปแบบที่แตกแยกกระจัดกระจาย นั้น มีวิธีการบางอย่างที่เคยทดลองใช้กับนักศึกษาแล้วปรากฏว่าได้ผลดีคือ การวิเคราะห์สิ่งที่เขียนมาแล้วด้วยตนเอง และแก้ไขใหม่ด้วยตนเอง วิธีการนี้เริ่มต้นด้วยการให้นักศึกษาเขียนรายงานตามสไตล์ที่นักศึกษาเคยเขียนมาก่อน

ในขั้นต่อมา ให้นักศึกษาวิเคราะห์แต่ละย่อหน้าที่เขียนว่า มีแนวความคิดหลักๆอะไรบ้าง ที่ต้องการนำเสนอ ให้ทำเครื่องหมายแยกเอาไว้ ในการเขียนครั้งใหม่ให้พยายามเขียนเพียง “ 1 ย่อหน้าละ 1 แนวคิด” (One paragraph One concept)

หลังจากนั้นเอาแนวคิดหลักทั้งหมดมาเรียงลำดับทำเป็น "เค้าโครงละเอียดของแนวคิดหลัก (Detailed Plan)" ซึ่งจะมีรูปร่างหน้าตาคล้ายๆสารบัญแต่ละเอียดกว่าเพราะประกอบด้วยแนวคิดในแต่ละย่อหน้า

จากนั้นให้ตรวจสอบเค้าโครงละเอียดนั้นว่าแต่ละแนวคิดมีการสอดรับเชื่อมโยง (bridge) กันหรือเปล่า ต่อจากนั้นให้ตัดต่อ (edit) เรียงลำดับแนวคิดหลักทั้งหมดใหม่ให้สอดรับกันเพื่อให้ผู้อ่านเกิดกระแสความคิด (Stream of understanding) เวลาอ่านงานเขียนของเรา วิธีการวิเคราะห์งานเขียนด้วยตนเองนี้ นักศึกษาที่พบมาสามารถทำได้ทุกคน

● โครงกระดูกในตู้โครงร่างวิทยานิพนธ์

ความเป็นมา/ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

- ปัญหาการวิจัยเป็นเรื่องอะไร/มีความเป็นมาอย่างไร/มีความเป็นไปอย่างไร
- ปัญหาที่ศึกษามีจุดร่วม/เอกลักษณ์ที่แตกต่างจากปัญหาอื่นในประเภทเดียวกันอย่างไร
- ปัญหาที่ศึกษามีความสำคัญอย่างไร

↓

วัตถุประสงค์การวิจัย

1.
2.
3.

แนวคิด/ทฤษฎี

- แนวคิดนั้นเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ ข้อไหน/อย่างไร
- ทฤษฎีนั้นเกี่ยวข้อง/ให้คำตอบกับสมมติฐาน - จากวัตถุประสงค์/ปัญหานำการวิจัย ข้อไหน/อย่างไร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- งานวิจัยชิ้นไหนช่วยกำหนดตัวแปรที่จะศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อไหน/อย่างไร

เครื่องมือการเก็บข้อมูล

เครื่องมือ อะไร	→	ได้ ข้อมูล อะไร	→	ตอบ วัตถุประสงค์ ข้อไหน
--------------------	---	-----------------------	---	-------------------------------

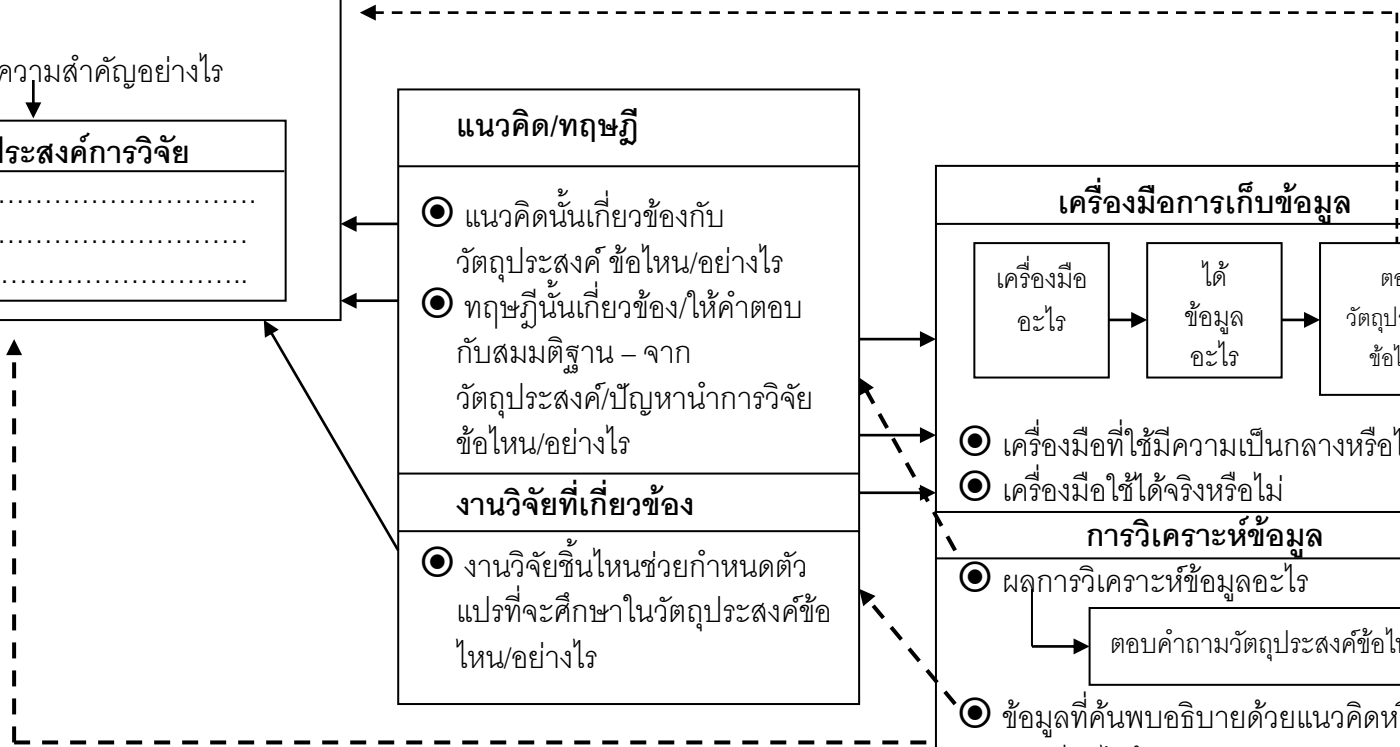
- เครื่องมือที่ใช้มีความเป็นกลางหรือไม่
- เครื่องมือใช้ได้จริงหรือไม่

การวิเคราะห์ข้อมูล

- ผลการวิเคราะห์ข้อมูลอะไร

↓
 ตอบคำถามวัตถุประสงค์ข้อไหน

- ข้อมูลที่ค้นพบอธิบายด้วยแนวคิดหรือทฤษฎีอะไรบ้าง

เอกสารประกอบการค้นคว้า

1. กริช สืบสนธิ์, การวิจัยเชิงสำรวจเบื้องต้นสำหรับนักนิเทศศาสตร์, คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
2. สวัสดิ์ สุคนธ์รังษี, ทฤษฎีและหลักการวิจัย, สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์, 2534.
3. วิเชียร เกตุสิงห์, หลักการสร้างและการวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้วิจัย, ไทยวัฒนาพานิช, 2530.
4. กมล สุดประเสริฐ, เทคนิคการวิจัย, วัฒนาพานิช, 2526.
5. แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2521.
6. สุภาวงศ์ จันทวานิช, การวิจัยเชิงคุณภาพ, สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

